سەرهەڵدانی بیرکەی ئایین لە دیدی سەلامە موساوە … ئەردەکان عەبدوڵا

میسر لە سەدەی نۆزدە و بیستدا، بووبوە مەبەندکی گەورەی ڕەشنگیری عەرەبیی و ئیسلامیش، دیارە ئەمەش بەهۆی بوونی کەمەک بیرمەند و ڕووناکبیری گەورەوە بوو، کە ڕۆڵی سەرکیان گێڕا لە بووژانەوەو پێشخستنی فکری پێشکەوتخوازی لە گێتی عەرەبی و ئیسلامیدا، یەکێکیش لەو ڕووناکبیرە گەورانە « سەلامە موسا» بوو.

سەلامە موسا لە ساڵی 1887 لەدایک بووە لە ساڵی 1958 کۆچی دواییکردووە. ئەو ڕۆژنامەنووس، چالاکوانی مەدەنی، جگە لەوەش ڕووناکبیرو نووسەرێکی مەزنیش بوو، بەتایبەتی لە بواری پێشخستن و بڵاوکردنەوەی فکری پێشکەوتخوازیی و سۆسیالیزمدا، قەڵەمێکی بەتوانا و پڕ بەرهەم بوو.

سەلامە موسا لە ژیانیدا کەمەک کتێبی لە بواری فکری چڕ و پێشکەوتنخوازیدا هەبووە، یەکێکیش لەو کتێبانەی « سەرهەڵدانی بیرکەی خودا » یە ، ئەم کتێبە لە لایەن کاک سەرهەنگ سەرکەوت کراوەتە کوردیی و لە لایەن ناوەندی ڕەهەندەوە چاپ و بڵاوکراوەتەوە.

ئەم کتێبە لێکۆڵینەوەیەکی زانستیانەیە لە بارەی چەندێتی دروستبوونی ئایینەکان لە جیهاندا و کاریگەری ئەفسانەکان بەسەریانەوە، لە کۆتایشدا باسی چەندێتی سەرهەڵدان و بڵاوبوونەوە گۆشەسەندنی ئاینی مەسیحی دەکات لە جیهاندا.

ئایین

کرۆکی سەرەکی ئەم کتێبە شرۆڤەکردن و لێکۆڵینەوەیە لە بارەی ئایینەوە، نووسەر هەوڵیداوە بەدوای ڕەگوریشە و هۆکاری دروستبوونی ئایینەکان لە جیهاندا بگەڕێت، بە ئەمەش پشتی بەسەرچاوە مێژوویەکان و کارە زانستییەکان بەتایبەتی لە بواری ئەنترۆپۆلۆژیدا بەستووە.

نووسەر لە سەرەتای کتێبەکەیدا پێناسەیەکی تایبەت بە ئایین دەکات و دەڵێت:

ئایین بریتییە لە هزرێکی لادەبری – میتافیزیکی – دڕاوی یاساکانی سروشت، کە مرۆڤ ڕزگی گرتووەو پەرستوویەتی.. ل21

ئایینەکان و ئەفسانە

زۆرێک لە مێژوونووس و سۆسیۆلۆژی و نووسەرانی بواری میتۆلۆژی» ئایینزانی» لەو باوەڕەدان کە ئایینەکان سەرچاوەیان دەگەڕێتەوە بۆ ئەفسانە کۆنەکان، لە سۆنگەی مووسا دژی ئیم بچوونە دووستێتەوە و خاوەنی تێزی خۆیەتی.

لێمبارێیەوە دەڵێت:

_وتراوە ئایینەکان لە ئەفسانەکانەوە سەریان هەڵداوە، بەڵام ئەمە هەڵەیە، چونکە ئەفسانەکان تەنیا کەمەڵە چیرۆکێکن، زیادەڕەویان تێداکراوەو کەمەڵەک گەزانەوەن، لەبارەی ئەو کەسانەی کە مردوون و گیانیان پەرستراوە . ئەفسانە هیچ ڕیشەیەکی لەناو ئایینداا نییە. ل 22

ئەو بۆچوونەوە پێی وایە ئایینەکان لە پەرستنی گیانی مردووەکانەوە سەرچاوە دەگرێت.

ئایین و پەرستنی گیانی مردووەکان

نووسەر پێی وایە سەرچاوەی ئایینەکان لە پەرستنی گیانی مردووەکانەوە بووە، لەوانەیە مردووەکان کەسێکی ناودار یان دەستەیشتوی ناو خێڵکان بوو بێت، لەرشەوە بیری قوربانی و پاشانیش ئایین سەرچاوەی گرتووە.

لێمبارێیەوە نووسەر دەڵێت:

_سادەترین شێوەی ئایینەکانی ئەستا لای وەحشییەکانن، کە لە هەندێک نەریت زیاتر نییە و مەبەستیان لێی ڕزگرتنی کەسانی مردووە. ئەوان جیاوازی لە نێوان گیانی مردوو و خودایەکی دروستکەردا ناکەن. هەندێك لە خێڵکانی کەمباە لە ئەفریقا، لە شوێنکدا گیانی مردوو دەپەرستن، کە خاوەن گیانەکە لە پێش مردنیدا تێیدا نیشتەجێ بووە، ئەگەر مردووەکە کەسێکی گەورە بوو بێت، بیروباوەڕیان وابووە گیانەکە لە شاخێک یان لە پێڕە هەورێکدا نیشتەجێ بووە، بە چەشنێک ئەگەر بڵایندا ڕیشتبان، دیانپەرست و داوای بارانیان لێ دەکردن. بە قوربانیکردن و نوژکردن لەسەر گۆڕەکەی،گیانی کەسە مردووەکەیان لە خەیان ئازیکردووە، لەرشەوە لە قوربانیکردن و

نویژکردن تەدەگەیت. ل 21

نووسەر دواتر دەڵێت:

_پەرستنی گیانی پەشینان پێش پەرستنی خوداوەندەکان بووە. ل62

بت پەرستی

نووسەر پێی وایە کە فکرەی بت پەرستیش لە پەرستنی گیانی مردووەکانەوە سەریهەڵداوە. سێ بۆگۆش دەهێنتەوە بۆ ئەوەی کە ئایینەکان لە پەرستنی گیانی مردووەکانەوە پەیدابوون، لەمبارەوە دەڵێت:

1 /ئەو پەرستگایانەی لە بنەڕەتدا گڵ بوون و شوێنی پێشکەشکردنی خواردن بوون.
2/ ئەو بتانەی لە بنەڕەتدا، خودی مردووە مۆمیاکراوەکە بوون، کاتێک مۆمیاکردنی هەموو جەستە قوورس بووە، هەناوی مرۆڤیان دەرهێناوە بە کەمەڵک شتی بۆگیان کە بۆگەن ناکەن، پێیان کردوەتەوە بۆ ئەوەی شوێنی بپارێزن، وەکو موورو بەردیان لە شوێنی چاوی داناوە، دواتر کە زانیویانە بە تەواوی جەستە ناپارێزرێت، کەوتنە کۆشانی وێنەی مردووەکە لەسەر قاپی تابووت، یان بتەکیان لەسەر شوێنی مردووەکە دادەتاشی. لەوێش ئاسانتر نییە، بتە تایبەتییەکە ببێت بە بتەکی گشتی.

3/پیاوی ئایینی لە بنەڕەتدا خودی سەرخۆیش بوون، سەرخۆیش کۆی گیانی خوداوەند و کەی خزمەتکارەکانیشن ئەوانە بوون، کە لای گۆڕەکەوە واتە پەرستگەی قوربانیان پێشکێش بە گیانی دەکرد. ل42

نووسەر لەرگەی ئەم سێ بۆگەیەوە، دەیەوێت بڵێت کە فکرەی ئایینەکان سەرچاوەیان لە فکرەی پەرستنی گیانی مردووەکانەوە بووە.

زیندووبوونەوەی ڕۆحەکان

نووسەر باسی لایەنێکی گرنگی تری فکرەی ئایین دەکات، ئەوێش پەیوەندی بە فکرەی زیندووبوونەوەی ڕۆح یان ژیانی ئەو دونیا دەکات، نووسەر لەمبارەیەوە پێی وایە:

-مرۆڤی سەرەتایی مردنی راستی و بوورانەوەی کاتیی لەک جیا نەکردەتەوە، ئۆگەر یەکێکیان لە هەش چووبایە، هەناسەی بە نەدرایە، بە نووشتە و نزاکان، گیانیان رازی کردووە، کە کەسە بووراوەکە

هاتەوە هەش خەی، لەوەو تەبینی ئەویان کردووە کە گیان و جەستە دوو شتی جیان. ل 35

پاشان دەڵێت:

-مرۆڤی سەرەتایی وا گومانی بردووە، چەن لە کاتی بوورانەوەدا مرۆڤ هەناسەی دەبڕێت و پاشان لە کاتی هەشهاتنەوەشدا هەناسەی بە دەگمەنەتەوە، ئاواش دوای مردنی ، گیان بە جەستەی دەگمەنەتەوە، ل 36

پاشان نووسەر باسی سووتاندنی مردووەکان دەکات، پەی وایە مرۆڤ لە ترسی زیندووبونەوەی مردووەکان جەستەی مردووەکانین سووتاندوە، لەرەشەوە ژیانی ئەو دونیا پەیدا بووە. لەمبارەیەوە دەڵێت:

-نەریتی سووتاندنی مردووان، بووەتە مایەی باوەهەنان بە جیابوونەوەی جەستە لە گیان بە تەواوەتی، لە خیاڵگەی مرۆڤدا ئەوەی کە ناوی لەنراوە دووەم (دونیا) گیانە خیاڵییەکە ، دروست بوو، ل 39

بەرد پەرستن

پاشان نووسەر باسی قەناغەکی تری مەژوویی ئایینەکان دەکات کە ئەویش چەنەتی پەیدابوونی بەرپەرستنی بەردە پیرۆزکانە.

نووسەر پەی وایە: سەرەتا مرۆڤ مردووەکانی پەرستووە، پاشان کاتەک مرۆڤ گەشەی زیاتر دەکات، فەری ناشتنی مردووەکان بووە، ئەمەش لە شارستانی بابلییەوە پەیدا بووە، مرۆڤ ترسی لە زیندووبونەوەی ئەو مرۆڤانە بووە کە پەشتر لەیان ترساوە، هەربۆیە بەشەک لە جەستەی مردووەکەی بەیوە یان بەردەکی گەورەیان خستەتە سەر گۆڕەکەی بە ئەوەی نەتوانەت لە گۆڕەکە بەتە دەرەوە، لەمەشەوە بەرد خستنە سەر گۆڕی مردووەکان لای ئایینەکان پەیدا بووە.

سەلامە موسا دەڵێت:

– بتەکان لە مەیاکردنی کەسی مردوو، یان وەنەکەشانەوە پەیدا بوون، بە پیرۆز راگرتنی بەردەکانیش، دەشەت لە بەردی سەر گۆڕەکانەوە بەتە ئاراوە، ئەوەی خواردنی پەشکەش بە بەرد کردووە، وای زانیووە سروشتی جەستەی هەیە و دەمی هەیە، خواردنەکەی دەخوات.

پاشان دەڵێت:

لەلای یونانییەکانەکان لەسەرەتای مێژوویانەوە کەمێک بەردی شوێنراویان پەرستووە، لەناو عەرەبیشدا «مەنات و لاتیان» پەرستووە، ڤینیقییەکانیش بەردی «بەعل» یان پەرستووە، بەردی کەعبەش لە پێشوودا زۆر لای عەرەبەکان پیرۆز بووە، تەنانەت پێغەمبەری رابەری یەکتاپەرستیش ناچار بوو بەردی کەعبە بخاتە ناو ئاینەکەیەوە.ل52

کشتوکاڵ و خوداپەرستی

خاکی سەرنجراکێشی تر بەلای منەوە سەلامە موسا پێی وایە کە فکرەی کشتوکاڵ کردن، سەرەتا فکرەیەکی ئایینی بووە، چونکە مرۆڤی سەرەتایی کاتێک خواردنی بردەتە سەر گۆڕەکان بە نموونە گەنمی بردووە، پاش ماوەیەکی تر لەسەر گۆڕەکە گەنمەکە سەوز بووە، لێرەشەوە مرۆڤ فێری کشتوکاڵ کردن بووە. ل87/88

وەحشیەکان کەمێک خواردنی وەک گۆشت و دانەوێڵە و بەربوومیان لەگەڵ مردوودا کە لە ژیانیدا خواردوویەتی، خستوەتە گۆڕەکەیەوە، ناشتنی مردووش پەیوەستی بەهەڵکەندنی گڵ، زۆییەکیان هێدریوەو دواتریش زۆییە هێدراوەکە، بە چاندنی تۆوەکان ئامادە بوون، چەند رۆژێک بەسەر ئەو رۆژەی مردووەکیان تێدا ناشتووە تێپەڕیوە، پاشان بینیویانە تۆوە چێنراوەکان سەوز بووە، ئەمەش وا لێکرداوەتە، کە گیانی مردووەکە بەهەی ئەوانەی کە پێشکەشیان کردووە، لێیان رازیبێ. ل 88.87.

مرۆڤ وەکو قوربانی

پاشان نووسەر باسی قۆناغێکی تری مێژووی مرۆڤایەتی دەکات، کە لە زۆر شوێندا بەتایبەتی لە ناوچەی رۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، زۆرجار مرۆڤەکان لەکاتی جەنگدا یان لە کاتی کشتوکاڵکردندا، وەکو قوربانی پێشکەش بە زەوی کراون، بۆئەوەی خێرو بەرەکەت بەسەر ئەو زەوییدا ببارێت، لە کاتی جەنگەکانیشدا مرۆڤەکیان کوشتووە، تاوەکو شانسی گەورەیان هەبێت لەسەرکەوتن بەسەر دوژمنەکانیاندا.

پاشان نووسەر هاتووە باس لە پیرۆز راگرتنی خوێن دەکات و چۆن دواتر خوێن وەکو شەراب وابووە، هەربۆیە لای مەسیحییەکانیش شەراب پیرۆز بوو، کە لای ئەوان وەکو خوێنی مەسیحی دادەنێن.

کاریگەری ئەفسانەی یونانی کۆن بەسەر ئایینی مەسیحیەوە

نووسەر لە لێکۆڵینەوەکەیدا باسی کاریگەری گۆڕەی ئەفسانەکانی یۆنان دەکات بەسەر ئایینی مەسیحییەوە، لە مەشدا پشت بە چەند بۆگەیەک دەبەستێت، کە نزیکییەکی زۆر لە نێوان مەسیحی و ئەو ئەفسانەدا هەیە.

دەرئەنجام

لە کۆتاییدا سەلامە موسا دەگاتە دوا خاڵ و دەڵێت: بە کورتی دەڵێم، لەو باوەڕەدام پەرستنی جەستەکان، ڕیشەی هەموو پەرستنەکانی ئێستان، باوەڕیشم بەوەیە، گیانەکان ڕیشەی خوداوەندەکانی ئێستان، لەگەڵ ئەوەشدا لەسەر دروستی دەرئەنجامەکانی سوور نیم، دەشێت لە داهاتوودا توێژینەوەی پێچەوانەی لە بەتە ئاراوە، ل125

چەند سەرنجێک

دیارە ڕاستە سەلامە موسا یەکێکە لە ڕوونەاکبیرە گەورەکانی ڕۆژهەڵاتی ناڤین و ئەم کتێبەشی یەکێکە لە کتێبە باشەکانی، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا من چەند سەرنجێکم لا دروست بوو، پەمخەشە لێرەدا بە کورتی باسیان لەوە بکەم.

1/ نووسەر لە سەرەتادا دەڵێت، ئایینەکان هیچ پەیوەندییەکیان بە ئەفسانەکانەوە نییە و ئایین شتێکە و ئەفسانەش شتێکی ترە، کەچی لە دواییدا دەڵێت، ئایینی مەسیحی لە ئەفسانەی یۆنانییەوە هاتووە یان نزیکە .

2/کاریگەری گەورەی کتێبەکەی « بنەچەی خەزان»ی فریدریک ئەنجلسی بەسەرەوەیە، بەتایبەتی ئەوەی پەیوەندی بە فکرەی قووربانییەوە هەیە.

دوا قسە

بەدنیاییەوە ئەم کتێبە تیشکی باشی خستەتە سەر مێژووی ئایینەکان و بەرچاو ڕوونییەک دەداتە خوێنەری کوردی، لەبارەی ئەو نیقاشانەی کە ساڵانێکی زۆرە لەناو فکر و فەلسەفەی جیهاندا لەبارەی ئەم مەسەلە گرنگەوە کراوە. لێرەدا جێگەی خۆیەتی کە دەستخۆشی لە کاک سەرهەنگ سەرکەوت بکەین، بە وەرگێڕانی ئەم کتێبە و هیوای کاری باشتری بە دەخوازین.

_____

سەرچاوە:

سەلامە موسا. سەرهەڵدانی بیرکەی خودا. وەرگێڕانی سەرهەنگ سەرکەوت. چاپی یەکەم، ناوەندی ڕۆشنبیری ڕەهەند . سلێمانی . 2019

کوردایەتی چییە؟ – بەشی پێنجەم / کۆتایی-...کاوە جەلال

1

ئاشکرایە کە خەڵکی-گوندی هیچ لە کاری دامەزراوەیی نازانێت، بۆیە تا بکرێت بە خوێندەوارانی کوردایەتیی شارنشین یان گوندیی دەسپێرێت، لەڕۆشدا ئاشکرایە کە ئەوان دەبێت لە وەرگرتنی ئەو ئەرکەدا بچنە خزمەتی بەرژەوەندییەکانییەوە. لە لایەکی کاری دامەزراوەیی بەهەی کارکتەری دەوڵەتشوێنی خەڵکی-گوندییەوە دەرفەتی پێکەوەنانی خەرای سامانیان بە دەخسێنێت، هەروەها لە لایەکی ئەوی وزیفە وەک مایەی چێکردنی پرستیژی (هەیمەنەی) سەسیال و جیاکردنەوەیان لە کاسبکاران دەبینن، ئەوا خوێندەوارکان بەشانازییەوە نەک تەنیا ئەرکی بەو چێشنە لەئەستۆ دەگرن، بەکو هاوکات تەشەبوس و تەنانەت شەی بە دەکەن.

لە ئەمەش دەشێت خەڵکی-گوندییەکان هاوکات نەوی خوێندەواری خەیان بهێنن نەو کاری دامەزراوەییەوە، یان تەنانەت نەشیاو نییە کە لە خەیان ئابیینن ئەرکی بەو چێشنە ئابپەڕێنن. بەگومان ئەم ڕەوشە بە ئەوان خەوازراوترە لەوەی تەنیا خوێندەوارانی کوردایەتی کاروبارکانیان بە ئابپەڕێنن، چونکە ئەستا بەو ڕادەیەوە ئاستەوخۆتر کار بە پاراستنی بونیادە سوننەتییەکانی دەسەڵات دەکەن، ئاستەوخۆتر ئاکار و نەریتی خەڵکییانەیان پراکتیزە دەکەن. بەم شێوەیە ئەوان ئەستا مەبەستمەندانە سەرجەم دامەزراوەکان کە دەیان ساڵ لەوەوبەر، لە سەردەمانی حکومەتکانی ناوەندییەوە و سەرتاش بە یارمەتی بەریتانیا مەدەرنیزەکرابوون و فەرمانبەرانیان بە پێگەیەنرابوون، خەڵکیزە دەکەن: دامەزراوەکان لەسەر بنەڕەتی لایەنگری / لەیالەتی (loyality) یان بە ملکەچکردنی فەرمانبەرانی باڵای پێشین، وەردەگێڕن، ئەویش بەوە کە پێستە گرنگە باڵاکان ئاستەوخۆ بە نەوەکانی خەیان یان بە خوێندەوارانی ملکەچیان

پەدەکەنەوە. خەڵکی تەنیا دەتوانێت متمانە بە "پیاوان"ی خۆی بکات.

هەروەها ئاشکرایە کە خەڵکی-شارنشین حەز بە کاری دامەزراوەیی ناکات، چونکە کارەکتەرکی عەسابانەی خولە-چەخماخەیی هەیە. لە ئەمە گرنگ سەرەتا لەم هەوشەدا دوو ئۆگری دازنانی کۆستی دیاربھەنین: کارەکتەری عەسابەیی دەشێت لە بنەڕەتەوە مەرکی ئۆو بوونبەت پێش چوونی بە "شاخ" کە ئیدی لەوە بەهەی کوردایەتیی زەبرمەندەوە هەڵی "گۆرەبوون"ی بە هەڵکەوتبەت، واتا بوونبەت بە مەسئول، یان دەشێت ئۆو لە شار ئۆفەندیەکی سوننەتی بوونبەت کە لە "شاخ" بەڵێی مەسئولیەتی نۆو پێشمەرگایەتیەوە، هەروەها بەڵێی چاڤبینینەوە لە دەسەاتی بەزەبر و هاوکات هەمەتی ابواردنەوە، "بەدجەر" بوونبەت، ئاخر پلگەی مەسئول ی نۆو پێشمەرگایەتی، ئەمەش بەواتای: "شۆوە پێشمەرگایەتیەکەی کوردایەتی"، کە شارنشینان بە شۆوە ژیانی گوندی و زەبرەوە دەبەستەتەوە، زەرترین شیمانەی بە بەدجەربوونی (دگەنەاسیەنی) کۆستی لەخۆگرتووە. ئۆوە بگومان خودی ئاکاری ژێر پرسیار نەخراوی سوننەتیەیە کە شیمانەکانی بەدجەربوونی لەخۆ گرتووە، ئۆوەش نەک تەنیا بەهەی کێشە فرەلایەنی و ئاڵۆزکانەوە کە نزیکەی تەنیا بە یاسای سروشتی چارسەر دەکرێن (وەک: سوڕح، تەڵەی کوشتنی تاوانکاران بە خاتری هەگرتن لە تەڵەسەندنەوەی خەڵکی کە دەشێت بەهەیەوە چەندین کەس لەناوبچن و هتد)، بەڵکو زیاتریش لەوە بەدجەربوونەکە بەهەی خۆیستی و برستیەوە بە دەسەات و سامان و سەکسوالەتی هوودەدات، کە ئۆو جۆرە کەسەتییانەیان تەنیوە، بە نموونە: لەناوبردنی ناحەزان یان هاقرکەکەران، بەکوشتەدانی پێشمەرگەی هەڵکەوتوو کە لەنۆو گوندنشیناندا خۆشەویست بووە، یان تەنانەت ئەخلاقیان بە چەشنەک دادەوشەت کە ئیدی پێشمەرگە بە خاتری "ژنەکەی" بکوشت ددەن، ئۆوجا بەدەفتاریەکان لە گوندەکاندا تا ئاستی دەستدرێژیکردنە سەر کەرامەتی کەیبانووی ماڵ بە دەکەن، کە ئاشکرایە کەسی دەستدرێژیکردوو یەکسەر بەدووی ئەنجامدانی یەکەمین تاوانی بۆو چەشنەدا بەتەواوی ئابووی دەتکەت و هەدی هەدی بە هەفتاری بەد ادەت، و هتد.

ئەستا پرسیار لەرەدا ئۆوێە، کە ئایا چاوەوانیی چ کارەکی سەسیال و دەوەتداری لە کەسەتیی بەدجەربووی ئۆوها دەکرێت جگە لە چەوساندنەوەی خەڵک و هووتاندنەوەی وەات؟ یان کەشخەچەتی؟ لە ئۆوە لایەنکەی عەسابەی خولە-چەخماخەیە، لایەنکەی دی کە لەم

پەیوەندییەدا گرژکی جەختلەکردنەوە، ئەویش کە کاتێک عەسابەکانی کوردایەتی بگوڕێ هەڵی سیاسیی لەخساو بە نەو شار دەگەڕێنەوە، یەکسەر دەکەونە بەردەم پرسیاری کاروباری دامەزراوەیی پەویست، کە لە کرەکدا هیچی دیکە نییە جگە لە دەوڵەت، لە ئەوان زۆر بەسووکی لە دامەزراوە، کەواتە لە دەوڵەت دەڕوانن، چونکە ئەوان شۆڕشگێڕی خولەچەخماخەیین، ئامانج بەواتای، ئەوان دەخوازن لە ماڵ-دیوەخانی خەیاندا دەسەڵات بنوێنن.

بگومان لە حاڵەتی عەسابێی شارنشینی کوردایەتیشدا نەشیاو نییە کە هەندەکیان بخوازن بنە نەو کاری دامەزراوەییەوە. لەم پەیوەندییەدا جێی سەرنجە کە ئامان ئێستا لە زۆر ڕووەوە چەند هەنگاوێک لە خەڵکی-گوندی تێپەڕ دەکەن، ئەویش بەوە کە هەڵوێستی شۆڕشگێڕانە نەو ژیانی دامەزراوەییەوە، هەروەها زۆر شۆڕشگێڕانە سەروەریی خەیان پێشانی فەرمانبەرێ ئەزموونداركانی سەردەمی پەیوەندیی دەوڵەتی دەدەن. بە هەر حاڵ، ئێستا لەم پەیوەندییەدا خوێندەواری کوردایەتیش، وەک عەسابێی سیاسی، یەکسەر هاوشێوەی دەسەڵاتدارانی خەڵکی-گوندی مەدەنی ناسراوەکێی دەسەڵاتی شێخایەتیی تەریقەت بگەڕەخات کە بنەمایەکی سەرەکیی هەیە و دەبژێت: "من لەڕەم وەک دەسەڵاتدار، تێش فەرموو وەڕە خزمەتی منەوە، ئەوجا گەر ئەوە بکەیت، ئەوسا پاداشتت دەدەمەوە".

ئاشکرایە لە بەدپەیوەندییەکی پەرۆرزی بەم چێشنەدا عەسابەکانی کوردایەتی بە هیچ شێوەیەک پەکیان لەسەر گوڕایەڵان ناکەوێت، ئاخر لە لایەک وەک مەسئولی دەرکەوتووە هەردووێک خوێندەواری دیکەی کوردایەتییان لە بەردەمدایە و دەنە خزمەتیانەوە، کە بگومان نەشیاو نییە خوێندەواری ساویلکە و دەساف بن و لەکاتی یاخیبوونکانی چەکداریدا ڕەنجیان دابێت؛ لە لایەکی دی بەپاێ ئەوانەوە مشەخرانی سیاسی زیندەبنەوە کە هەردەم بەرژەوەندیی خەیان لای دەسەڵات بینیوە و دەبینن. ئەم جۆرە خوێندەوارانەی کاری دامەزراوەیی هەردەم خەیان بە دەسەڵاتکانەوە هەڵواسیوە، ئامانج لەم پەیوەندییەی کوردایەتیدا بەواتای، کە هەر ئەوەندەی ڕەوشکی سیاسیی لەبار بە دەسەڵاتدارانی خەڵکی و خوێندەوارانی سەرکزیان بەتەئاراوە (یانزەی ئازاری 1970، ڕاپەڕینی 1991 و هتد)، یەکسەر ئەوانی چەمڕەڵغی پەستخواز خەیان بەو شۆڕشگێڕانەدا هەڵدەواسن (کە بگومان زۆر دەشێت تا دوێنێ ڕەفیق حیزبی و ئامن و ئیستیخبارات بووبن، لە ئەوە مەرج نییە)، ئەوجا لەبەر ئەوەی زۆر بەتایبەتی کەسانی مەرایکەر و خەنەوەن و خەبەرپشەوەن، ئەوا چ

لای خەڵکییانی گوندی و چۆلای عەسابەکان سەنگی تایبەت وەردەگرن.

بۆیە، هەردوو لایەنی ناوبراو، خەڵکی-گوندی و خەڵکی-شارنشینی، پشتە باڵاکان و زۆر پشتی دیکەی کاری دامەزراوەیی بە ئاو پیاو و ژنانە تۆرخان دەکەن کە خەیان ئاستوخۆ دەخڵنە ژێر کۆفیانەوە و وەک خزمەتکاری ئامانجکانی ئەوان چالاک دەبن. ئەوجا لەبەر ئەوەی ئامانجی سەرکیان پاراستنی دەسەڵاتی ناوچەییانە و وەک بنەڕەتی ئامانجە لاوکییە سیاسییەکانی کوردایەتی (بە نموونە ئەتەنەمی یان فیدرالیزم) دایاندەنێن، ئەوا لە هەر جێیەکەوە هەوڵی دەوڵەتدارایانەی گەل-خواز زیتبەتەوە، ئەوان یەکسەر هەوڵی سەرکوتکردنی دەدەن، چونکە بەگەلبووون لەتەک بەرژەوەندیی خەڵکییانەی ئەواندا ناگونجێت کە ناوچەگەریە: ئەوان یەک کوردستان ی نەو ئەراق وەک نیشانەی نەمانی دەسەڵاتیان دەنرخێنن.

ئەمە لەڕەوە هوونتر لەو تەوانینە تێدەگەین کە دەبژێت، خەباتوبەردنی سیاسی وەک کردارێکی دەوڵەتی بە کوردایەتی نامێنێ. ئەمە بەگومان هەروەها خوێندەوارانی کوردایەتیش دەگرێتەوە، کە وەک کەسانی سوننەگەرا و خەمبەست تەنیا دەتوانن بەرژەوەندیی خەیان و کەسوکاریان ببینن، بێیە هەر ئەوەندەی هەنگاو دەنێنە نەو دامەزراوەی دەوڵەتییەوە، ئیدی نزیکەی تەنیا پێیان دەکرێت بەسەرپەیی و تەمەڵ بەڵک کار جێبەجێ بکەن. ئاخر ئەوان "کارکتەری فەرمانبەر"یان نییە، هەروەها چیدی ئەستا لە فەرمانگەدا ئەتەرێتیی فەرمانبەرییانە لەگەڵ نییە کە بزانێت و بیێوێت کارکان ئاراستە بکات، هاوکات ئەو جۆرە فەرمانبەرانە کە لە سەردەمی دەوڵەتی هەشتا کارای ئەراقدا پێگەیشتبوون، ئەستا خەڵکییەکان لەکاریانخستوون و پیاوان (و هەروەها ژنان)ی خەیان خستەتە جێی ئەوان، ئەمانەش وەک گەتمان زۆرینەیان چەمڕەڵغەکانی کوردایەتین کە بەتایبەتی تامەزرۆی ئەوەن پشتی فەرمییان هەبێت و ژیانیان رواڵەتگەرایانە بەسەوبەرن. ئاخر بە ئەم جۆرە کەستییانە لە دەرزەمانەوە ئەفەندێتی یان سفوورێتی مەرکی جیاکەرەوەیان هەبووە، ئەوجا ئەم دیاردەیە پێکەوە لەتەک بروانامەدا پتر پرستیژی (هەیمەنەی) سەسیال چەدەکات، بێیە دەبینین، کە نەک تەنیا کەلکە خوێندەوارانی کوردایەتی، بەڵکو ئەم خەواسیوانەش هەوە دەدەن بە نامەی ئەم یان ئەو مەسئولی دەمانچەیی لە زانکە و تەنانەت خوێندنی باڵا وەربگیرێن، کە ئاشکرایە تەواوکردنی خوێندنەکەشیان هاوشێوەی وەرگرتنیان سانا و خرایە و ملهوڕانی بەناو مامستای زانکەکان بەشانازییەوە بەوانامەیان "پەدەبەخشن".

بەم شێوەیە دامەزراوەکان پەکەوا بگۆڕێ مێنتالێتیی خەڵکییانە بەدوادەبرن: واستەکردن بە چوونە ژوورەوە و هاپەاندنی کاروبار دەبەت بە کرداری ناچارەکی، واتا کە واستە نەکات، پشتگوێ دەخرێت یان تەنانەت مافی دەخورێت. هیچ فەرمانبەرێکی خاوەن ئیدیال کە خواستی کاری گونجاوی بە هاوڵاتیان هەبێت، لە فەرمانگە و دامەزراوەکانی وڵاتی کوردایەتیدا جێی نابێتەوە، یان: هەموو کەسێکی خاوەن ئیدیال لەتەک دامەزراندنیدا بە خودی بونیادی خەڵکییانەی دامەزراوەکان دەبەت بە کەستییەکی گەندەڵ – گەر زوو وازنەهێنێت.

2

خوێندەوارانی سوننەگەرای کوردایەتی تەنیا لە دامەزراوە و بەکخراوی پارت یان کەمپانیای ئابووری-سیاسیدا چالاک نابن، بەکو هەروەها سەربەخۆ بە نووسین و کاری میدیایی و هتد خەیان دەخەنە خزمەتی پێوەندییە هەبووکانی ستەمکارییەوە کە لەنێو کایەکانی سیاسەت و کولتوور و زانستدا سەرهەڵدەدەن. بەگومان ئەمە لەڕادا هەڵوەستەکی زیانییمان لەنێو ئەمەدا هەیە، کە بە پەلەپەوزە کۆتایێ مشووری دابینکردنی بژێوەندییە خەیەکانی هەر کەس. ئاخر کەس خەی لەم جۆرە هەڵوەستەدا مەبەستە. بەگومان ئەم شێوەیی هەڵوەست تەنیا خزمەتکارانی ئاستوخەی خەڵکییە گوندی و شارنشینەکان ناگرێتەوە کە لەنێو بەکخراوە جیاکانی کوردایەتیدا چالاک نابن، بەکو هەروەها مەرکەکی کرێکییانەی زەرینەی ئەو کەسانەش کە گەیا لە بوارەکانی کولتوور یان میدیادا دژایەتیی دەسەڵاتدارانی ستەمکار دەکەن، لە سەرەتای ئەوە ناڕاستوخۆ پارێزەری ستەمکارین، چونکە ئەو هەڵوەستە زیانییە لە هەمان مێنتالێتیی خەرهەڵاتی-ئیسلامییەوە کە "خەگرییە" بەرجەستە دەبێت. ئاخر هەموو موسەمانێک خەگرایە، چونکە بەو ئاواتەوە دژی کە بچێتە بەهەشتەوە، هەروەها هەموو تاکەکی ناخەخنەیی کولتووری ئیسلامی خەگرایە، چونکە بەو ئاواتەوە دژی کە دوای مردنی پێی بگەرێت "بەڕاستی پیاوی / ژنی چاک بوو". سەسیالێتی، بە پێچەوانەی کەمایەتێتی، لە جیهانێکی بەم چەشنەدا هەندە لاوازە، کە ئیدی نزیکەی سەنگ وەرناگرێت.

کەواتە لەنێو ئەم بەدپێوەندییەدا هەروەها نزیکەی سەرجەم ئەو چالاکە سوننەگەرایانەی بواری کولتوور و میدیا خەیان دەبینەوە کە بە حوکمی هزرین و شێوەی ژیانیان ناتوانن بە کەمترین شێوە ڕەخنەیانە ڕوو بکەنە ڕیشەی ستەم و بەدادییەکانی کوردایەتی، واتا

ستەمکاریيەکی ئاوتە کە لە "خە"ی کوردی-خارەزاتييەوە بەرجەستە دەبێت و ئاوان خەيشيان بەشەکی ئاو شاوەيی خەيتيی خاگەران. لە ئەمە بە هەمان شاوە ئاو کەستيانەش دەگرێتەوە کە خەيان بە کاری میدیايی بە فەزحکردنی شەڕسوارانی کوردايەتی تەرخان کردووە، چونکە لەنەو میکانيزمی پاپوەندييەکاندا قەتيس ماون، واتا لەرەش هەر میکانيکی کار و کاردانەوە، کيين و دژەکيين، خەڵکئاسا چەندپاتدەبێتەوە، ئاوە هاوشاوەی سەرجەم شەڕسوارانی کوردايەتی کە ژياننامەی سياسييان بە خاتری مەزناندنی خەيان دەنووسن و تەقيون لەوە کە دوای مردنيان ستايش نەکرێن. مرۆ بە نموونە لە شاوەی ئاپەزيسيۆندا دەست دەداتە کاری میدیايی، لە نەک تەنيا سکاڵا و کاووزانەوەی باوی خەڵک بە وشە دەردەبڕێتەوە، بەڵکو تەنانەت دەشێت ناڕاستەوخە ببێت بە ماسی قولاپی ئاو بەرژاوەندچييە موخابەراتييانە کە کار و پيشەيان هەنينەوەی حيکايەتە بە مەزنيی خەيان يان لەدژی "ئاوبەر". ئەمە لەم پاپوەندييەشدا هەر خەزگە هەرە گاورەکەی ستايشی دوای مەرگ دەبينين. يان با ئەم تەڕوانينەمان کەنکرێتتر بکەين: گەر ئەم جەرە چالاکانەی بواری میدیای بەناو ئاپەزيسيۆن بچنە جەی شەڕسوارانی کوردايەتی، ئاوا هەروەک ئاوان سياسەت دەکەن، چونکە لە بنەڕەتەوە وەک ئاوان پێشبينيی ژياندنی ژيان بە هەموو چێشنەکانييەوە دەکەن.

دەستواژەيەکی زەر باوی نەو ئەم جيهانبينييە بريتييە لە "شەڕی براکان" يان واژەی "براکوژی". بەگومان ئاشکرايە کە ئاوە درێژەکی گاورەيە، ئاخر پێشمەرجی "شەڕی براکان" بريتييە لە هەبوونی "ماڵەک ی کوردی" کە ناکەکييەکانی نەوی تەقيونەتەوە. لە گەر کرێکييانە بڕوانين، ئاوا دەبينين کە ئەم "ماڵە" لەگەڵ نييە، ئاخر شەڕی دەندەی خانوادەکان تەنيا بە خاتری دەسەڵاتی ئاوان خەيان هەڵگيرساندنراوە و ئاينەدەی قەومگەلەکەش بە هەر يەکەی ئاو دەسەڵاتانەوە پابەندکراوە. بەگومان ئەمە واتايەکی ئاوتە ناگەيەنێت کە گەيا ئاوان "خەسپەن" بن، بەڵکو ئاو واتايە دەگەيەنێت کە ئاوان بەهەی ناوبانگ و پەگەی دەسەڵاتەوە لە لايەن هەموو ئاو کەسانەوە قبووڵ دەکرێن و تەنانەت زيندەکرێنەوە کە لەنەو هەمان کاتيگەريدا خەيان دەبينێنەوە. هەموو يەکەک لە ژيانی جڤاکيدا وەک خەگەرا خەمبەستە، لە هەر کەسەکی خەمبەست دەسەڵاتەکی باتری گەرەکە تا دەرفەتی بەديهێنانی ئامانجەکانی بە بەخسێنێت. بەم شاوەيە پاپوەندیگەلی میکانيکييانەی کردار و پەرچەکردار، پاشقول و دژەپاشقول، غەيبەت و دژەغەيبەت تا دەگات بە پەکدادانی ڕاستەوخەی فيزيکی، ژيانی قەومگەلەکە دەتەنن. لەم

ەوانگەیەوە ئەمە تەنیا بە نموونە گەنجانی بەکارمان نییە کە بە خاتری بەک مووچە چەک هەبگرن و بەناچاری بکەونە شەوە لەدژی گەنجانی دیکەی هەر بەرەیەک، بەکسو هاوکات ئەو سەرکزە بکەرامەتانەمان هەن کە ناودەنرێن "سەگەکان ی جەنگ" (The Dogs oft the War).

لەم ەوانگەیەوە خوەندەوارانی کوردایەتی کە لە بواری کولتوور و میدیادا کاران، مەبەستمەندانە یان بەناچاری ئاکامە زیانبەخشەکانی شەی نەوخەیی خانەوادە خەکیەکان و عەسابە خولەچەخماخەییەکان لە بەهای خەیان دەخەن، زیانەکانیان بە مرەقی نەو کوردستان و ئایندەی سەرجەم کوردان دەشارنەوە، چونکە ئەوان خەیان وەک کوانی / کچانی ئەو پەیوەندییانە ناتوانن پەشبینیی زیانەکی مرەقدەست لە دەرەوەی ستەمکاری بکەن. نەخەر، گەورەترین ئاواتی ئەم جەرە خوەندەوارەی کوردایەتیش هەر ئەوەیە کە وەک کوەی / کچی ئەوان بناسەنرێت. لە ئەمە مەسەلەکە بەهەی داوشانی بەردەوامی پەیوەندییە جقاکییەکانەوە لەو جەرە نیازانە تەپەدەکات: ئەمە کوردایەتی بە ئەوان نزیکەی بووە بە دەستوەژەکی پەتیی بژەوی، لەم پەیوەندییەشدا ئاشکرایە کە ئەوە دەستوەژەکی بژەویی نەو قەوارەیەکی دەوەتی نییە کە تەیدا فەرمانبەران دەسەاتدار بن و بگوەڕەی پەستەکانیان ئەرکی پەدراوی دامەزراوەییان ابپەنن، بەکو لە نەوەندەکدایە کە مرەف بە ویستی خەی یان بەناچاری چەتە خزمەتی باندە عەسابییەکانی خەکی-گوندی یان خەکی-شارنشینییەوە.

کەواتە ستەمکارییەکەی کوردایەتی هەموو سنووورەکانی دەستدەژیکردنی تەپەاندووە، ئەمەش بەواتای: کوردایەتی تەنانەت هەموو بنەەتە ئەخلاقییەکانی مسگەرکردنی بژەوی ی لەکارخستووە کە گرنگترینیان بریتین لە دوو بنەەت: یەکەم، بە ەنجەی شانی خەت بەژی؛ دووەم، کارەک بکە کە توانات بەسەریدا بشکەتەوە. لە کوردایەتی کە پابەندی "لەیالەتی"یە، بەناچاری ئەو بنەەتانە پەشەل دەکات، چونکە ناتوانەت دەسەاتی خەی بەبە لایەنگری سەرکز بپارەزەت، بەیە ئەو کەسانەش کە هەوە دەدەن لەو دوو بنەەتەوە ژیانیان دابمەزرەنن، دەبن بە بەشەک لە چەوساوەکانی وەات – ئەو داماوە دا-زناوانەن کە بە کەووزانەوە و چاو بە فرمسک چاوەوانی دەستی بەزەیی ئەوانن. لە گومانی تەدا نییە کە لە وەاتی کوردایەتیدا هیچ کەس بەخەم سەر نانەتە سەر سەرین، چونکە نەک تەنیا خەکی داماوی بەردەوام کەووزاوە، بەکو تەنانەت ئەوانەش کە هەر سەرسەرین یان ئەوانەن کە

خەیان وەک پاشکەی شۆڕسوارانی کوردایەتی ساغکردنەوە و هەردەم پەنجەیان لەسەر پلەپیتکەی چەکی بڕەنگاریی، لە ئۆپۆزسیۆنی ناجۆختی و نابەختیاریدا دەژین. کوردایەتی بەختیاریی هێژیی ساویلکەکەی کوردەواریشی لەناوبرد.

3

هێخنەی کوردایەتی، وەک وەرگرتنی هێوەست بڕانبەر ستەمکاری، لەو ئاگایەوە سەرهەڵدەدات کە ئەمە هەرگیز لە سەردەمدا، بەتایبەتی لە سەردەمە تەنگژاویەکاندا، ناتوانین میانگیر بین، جگە لەوە پرسیاری میانگیری واتای ئەخلاقییانەی بە کردارمان لە جیهاندا هەیە.

بگومان هێخنەی کوردایەتی نایەوێت ببێت بە دەرچەی هزرین لە چارەسەر. سەرەتا گومانی تێدا نییە کە کوردایەتی لە گشت ڕوویەکەوە هەمەکییانە (تەتال) شکستی هێناوە. جگە لەوە ئەمە، لە پاڵ هێپەی پاشکەیەتی بە خانەوادەکان و گەیشتندا بە کاری دامەزراوەیی، جۆجاڵێک هەر تاکەکی لەنەو خەیدا لووڵداوە، ئەوە بگومان لە گشت بوارێکدا، وەک: هێپەی ژیانی ڕواڵەتی، بەرهەمخستنەوەی بەپلەپۆزەی هۆشکی و کولتووری، بیناسازیی سروشت وەرانکار، دزینی توژینەوەی زانستی، یان ئەمان و وێنە و لاسایی جەریانە هونەری و ئەدەبییەکانی خەرئاوا، لاوازیی ئاگایی فەزای (ڕاومی) گشتی، هێپەی پارە کەکردنەوە عەلسەریع، ئەوجا: خەراکی نەخۆشخەری مرۆف، کەووزانەوە و خۆخاڵیکردنەوە لە بانە و چایخانە و سەسیال میدیاکاندا و هتد. ئەمە بگومان ناتوانین نکۆڵی لەو ڕاستییە بکەین، کە لە کەنارکاندا، یان تەنانەت بە حەزرەوە لەنەو جۆجاڵێکدا، شەوە ژیانی ناوەرکیانە کەم یان زەر دەرکەوتووە، هەروەها هەردەم هەوڵی هزری و ئەدەبی و هونەریی یان میدیایی ئەسەن هەبووون و هەن. لە کۆشە کڕکییەکە لە ڕووی گۆڕانی جڤاکییەوە ئەوەیە کە گەر لە وەتەکدا درزنیی سیاسییەکان و سەرکزانیان ببێت بە فەزیلەت، جاش و قەنتەراتچیی عەسکەری بەسانایی ببێتن گەیا پشمەرگە بوون، خیانەت وەک حەکیمەتی و وەتپارێزی ستایش بکرێت، هەروەها دەسەڵاتدارانی کوردایەتی وەک گورگی برسی هەمەت بە سامانی سەرزەوی و ژێرزەویی ئەو وەتە بڕن، ئەوجا بە بە سەمینەوە هەر شتێکی دزراو بە خەیان بکەن بە پارە (کە بگومان نازانن خەرجی بکەن!)، ئەوا لەو وەتەدا هیچ دەرووێک بە چاکسازی لەگەڵ نییە، بەکو تەنیا شەشی خوێناوی چارەسەرە. لە شەش، واتا ئەقڵوسیەن، بە بە شەشگەڵان هێناگیرسێت، شەشگەڵانیش لەنەو کوردەکانی

ئەراقدا بە هاوپەیمانێک دەگمەنن کە ئیدی نزیکەی هیچ کێشەکی جڤاکییان نییە. بەڵام، ئەمە بەگشتی قۆمگەلێکی دا-ماو-مان هەیە کە زەرینەی هەرە زۆری تاکەکانی لە تاو چەسپی بەردەوام لێک بە لالغاوێدا دەچەقێتەوە، یان وەک کەستیی سونەتی مەمنوونە دەست لە ناو دەم بژی.

گومانی تێدا نییە کە لەم پەیوەندییەدا کەمینەیەکی گەلێک بچووک هەیە کە وەک شۆڕەتێکی جووڵاندن واتایەک وەردەگرێت، لە ئاوەکەمینەیەکی پەرتەوازەیە کە بە تووڕەیی خەی هاوژینێت و دەخواتەوە، دەتەقێتەوە و دادەمرکێتەوە، هاوکات بەپشووو بە دەزینەوەی سەرداوەکانی ئاگرێکی کاری گرووپییانە ئاخ هەڵدەکێشێت. لەم پەیوەندییەدا نکۆڵی لەوە ناکرێت کە نەک تەنیا ئەم کەمینەیە، بەڵکو هەروەها زەرینەی قۆمگەلی تووڕەی بەردەوام کەووزاوە، متمانەی بە خۆکی-گوندی و عەسابە خولەچەخماخییەکان نەماوە. گەر سەردەمانێک پرسی نەتەوەیی لای قۆمگەلی کوردان شۆڕەیێکی چاوپێشیی لە بەدەفتاریەکانی کوردایەتی ناچارکردبوو، ئەوا ئەمڕۆ هەمیشە پتر ناکۆکییە چینایەتییەکان زەقدەبنەوە: لە نێوان خانەوادەکانی کوردایەتی و فرە کەسانی شاریی یان تەنانەت شارنشیندا، بەرانبەر ئەوەش حیکایەتەکانی کوردایەتی بەردەوام هێشتر کاریگەرییان دەدەنێن. لە ئەوەی هاستی بێت ئەم ناکۆکییە چینایەتییە پتر ئەدگاری بەرژوازییانەی هەیە کە هاوکات چەپ و بەناو چەپەکانیش پێکهاتەیەکی ئەون. ئەوجا گەر بەوانین کە کوردەکانی ئێراق هاوکات لەنەو پەیوەندیی جیهانیدان، ئەوا دەتوانین گریمانە بکەین کە هەروەها نەشیاو نییە پابەند بە زەمینە هزرییەکانی ئەمەو کارل مارکس بە یەکەم جار لەنەو ئەمانیشدا کوردییانە قسەی خەی هەبێت – واتا ئەو هەرڤانەی چەند سەدەی هابوردوو کە ئەمڕۆ هیچ فەیلەسوفێک هەندەی ئەو هەنووکەیەتیی (ئەکتوالێتیی) لە ئاستی جیهانیدا نییە.

لە پتر پەدەچێت ڕەگەچارەی دی بە کوردەکانی ئێراق کارایی خەیان لە کردەکێتیدا وەربگرن کە لە بەداربوونەوەی کوردانی سە کوردستانەکەی دیکەوە دەنە پێشەوە. پەدەچێت جیهانبینی و ئەخلاقناسیی ئەوان کارایی هوونتر وەربگرن، چونکە بەردەوام پتر تێشنە دەسەنن؛ پەدەچێت کوردانی سە کوردستانەکەی دی کە زەر بەوردی ڕەچاوی داوشانی ژیانی کەسی و جڤاکی و سیاسی ی کوردەکانی ئێراق دەکەن، لەم دازنانە کوردییە بەردەوامە هزریبەتن – لە هاستیشدا ئەمڕۆ لە ئەوان زیاتر هیچ ئەلتەرناتیڤێک دیار نییە. گەانەکان لە ئایندەدا دەردەکەون.

وانەیەك لەمانی " ئەو پیاوە ئایینییەی ئەتەمبەلە (فیداری) یەکەی فرشت."

پیترو پەتە زینەکە- چیرۆکێک لەبارەی چۆژ وەرگرتنی ئەستای ژیان.
ئامادەکردنی: هەوەند سەباح

لە کتێبی " ئەو پیاوە ئایینییەی ئەتەمبەلە (فیداری)یەکەی فرشت." بەبین شارەچیرۆکی پیتەر و پەتە زێرینەکە دەگێڕێتەوە.
پیتەر مەرمندالێک بوو, هەرگیز ئەقڵی گوزەرکردنی ژیانی ئەستای نەدەگرت. هەرکاتێک لە قوتابخانە دەبوو, بە پەلە پرۆزکە بوو, تا بچێتەوە لەگەڵ منداڵانی گەڕەک چەند یارییەک بکات. کاتێکیش لە یارکردندا بوو, خەونی بە پشووی هاوینە دەدیت و غەریبی ئیسراحەت و پشووی هاوینەی دەکرد. پیتەر بەردەوام خەونی دەدیت, هەرگیز چۆژی لەو ساتەی ژیان وەرنەدەگرت کە تێیدا دەژیا. بەیانیەک پیتەر بەدەم بەگاوە بەرەو دارستانە چەمەکەی نزیک ماڵەکەی خەیان بەیشت. کاتێک هەستی بەماندووبوون کرد, لە ژێردارەکە گەورە و لەسەر گژوگیا سەوزەکەی ژێر دارەکە پشوەکی دا, ئەوەندەی نەبرد, کەوتە ناو خەوەکی قوڵ. پاش چەند خولەکێک لە نوستنە قووڵەکەی, هەستی کرد یەکێک بەدەنگەکی تیژ بانگی دەکات, "پیتەر! پیتەر!" هەرکە چاوەکانی بە هەواشی کردەوە, لە پەنا ئافرەتێکی زەبەلاح و گەورەی دیت, تەمەنی لەسەرووی سەد ساڵێک دەبوو, پرچە درێژوو سپی بەفرییەکەی لەسەر شانی بە چەی پەخشان ببوو. بەدەستە پە چرچ و لۆچەکانی تەپەکی سحراوی بچوکی هەگرتبوو, کونیلکەیەک لەناوەڕاستی تەپەکە هەبوو, لەناو ئەو کونیلکەیە پەتەکی درێژو و زێرین شەببەوە.
"پیتەر," ئافرەتەکە گووتی, " ئەم پەتە پەتی ژیانتە, ئەگەر تازەک ئەم پەتە ڕابکێشیت, چەند سەعاتێک لە ژیانت بە چەند چرکە ساتێک تێپەڕدەبێت, ئەگەر تازەک تووندتر ڕابکێشیت, چەند مانگێک بە چەند خولەکێک دەڕوا و تێپەڕدەبێت, ئەگەریش بەو پەڕی توانات پەتەکە ڕابکێشیت, مانگ و ساڵ لەماوەی چەند چرکەیەک لەپە ئاوادەبن و

تەپڵەدەبن.
پیتەر بەم دەستکەوتە زۆر دڵخۆش و شادمان بوو.
"دەکرێت ئەم پەتەم دەستکەوێت؟" پیتەر پرسیاری کرد.
پیرەژنەکە یەکسەر خەی شێکردەوە تەپکە و پەتە جادوویەکەی دادەستی پیتەر.
پیرەژن پاش ئەم هەوداوە پیتەر زۆیشتەوە قوتابخانە, هەرکە لەپڵ دانیشتبوو, هەستی بە بێزاری و دڵتەنگی کرد, لە پڵ تەپکە و پەتەکەی بیرهاتەوە, تەزڵک پەتەکەی هاکەشا, ئەوەندەی نەبرد خەی لە دڕەوەی قوتابخانە دیتەوە و یاری لەگەڵ هاوڕێکانی دەکرد.
پیتەریش کاتێک بە توانا و قودرەتی پەتە سحراویەکەی زانی, لەلایەکی تریش زیانی قوتابخانە زۆر بێزاری کردبوو, پڕڕشی ئەوبوو, ئەم قەناغەی زیانی ببڕێت, بچێتە قەناغی هەرزەکاری, کە بەو پەڕی حەزەوە هیوای بە دەخواست.
بۆیە دووبارە تەپکەی گرتە دەست, پەتە زێڕینەکەی بەوپەڕی هێزەوە هاکەشا, ئەوەندەی نەبرد خەی لە زیانی هەرزەکاری دیتەوە, لەگەڵ خۆشەویستەکەی ئەلیسا دانیشتبوو. بەڵام لەگەڵ ئەوەش هەشتا بەم سات و دەمەی زیانی دەی ئاوی نەدەخواردەوە.
پیتەر هەرگیز لەسەر ئەوە هانەهاتبوو چۆن چۆڕ لە ئەستای زیانی وەربگرێت, هەرگیزیش پەی بە تاڵی و شیرینی قەناغەکانی زیانی نەدەبرد. لەجیاتی ئەوەی چۆڕ لەم دەمەی زیانی وەرگرێت, پیتەر ئەمجارە خەونی بەگەورەبوون و باڵغ بوون دەدیت, هەربۆیش دیسان پەتەکەی بەو پەڕە هەز هاکەشا, لە چرکەساتێک چەند ساڵێک لەزیانی کەیشت.
ئەمجارە خەی لە لەناوڕاستی تەماندا دیتەوە, ئەلیسا ئەستا خەزانییەتی, خەی لەدەوری ماڵێکی پە منداڵ بینیەوە. پیتەر درکی بەشتەکی تر کرد, هەستی کرد, پرچە ڕەنگ ڕەشەکەی, خەریکە ڕەنگی ماش و برنجی دەنوێنێ, لەهەمان کاتیش, دایکە خۆشەویست و میهرەبانەکەی کەنفت و پیرو لاواز دەردەکەوێت.
لەگەڵ هەموو ئەوانەش پیتەر ئەقڕەی ئەو دەم و ساتەی زیانی نەدەگرت. ئەو هەرگیز فەرنەبوو خۆشی لە تامو چۆڕی ئەستای ژیان وەرگرێت, پەند لە هەوراز و نشێوەکان وەرگرێت, بیانکاتە وانەیەک لەژیری, تا بە منداڵ و نەوەکانی بڵێتەوە. هەم دیسان پەتەکەی هاکەشا, چاوەڕوانی گەیانی لە زیانی دەکرد, ئەمجارە خەی لە لەواری تەمن و ڕەخی مردن دەزیەوە, ئەو ئەستا تەمەنی زیاتر لە نەوەد ساڵ, هەروەها ئەلیسای بەتەمنیش پڕش چەند ساڵێک وەفاتی کردوە.
پیتەر تاڕادەیەک موچڕکانی سپی وەک بەفر هەڵگەڕاون.
پیتەر کەوتە نێو چۆڕاوی پیری و تەنیایی, منداڵکانی گەورەبوون و

هەریەکەیان خەریکی ژیانی خۆیان بوون.
بۆیەکەمجار لەژیانی درکی بەو ڕاستییە کرد, کە نەیتوانی تام لە هەڵکشان و داکشانەکانی ژیانی بکات. هەرگیز ناچێک نەیتوانی لەگەڵ منداڵەکانی یان هاوڕێکانی گوزەرێک بکات, گەشتێک بکات, ڕاو و شکار بکات, هەرگیز لەگەڵ هاوسەرەکەی لەشاوەکی مانگەشەو پیاسەیەکیان نەکرد, هەرگیز گوناهێک, نەماماک, دارێکی نەڕواند, هەرگیز لەو پەرتوکانەی دایکی پێی خۆش بوون و دەیخوێندنەوە, بەسەریاندا نەچووە.
بەپچەوانەوە, بەپەلە بەنەو قەناغەکانی ژیان هەنگاوی نا, هەرگیز ناچێک پشوەکی نەدا, لە جوانییەکانی ژیان تێرابمینێت, هەرگیز چاوەڕوانی کاتایی ڕێگاکانی نەدەکرد.
پیتەر بەم دەرەنجامە دڵخۆش نەبوو, ناچێک بەیاریدا پیاسەیەک بەنەو ئاو دارستانەدا بکات, کە لەسەردەمی مەر منداڵی پیاسەی بەنەو دەکرد تاکو هزرو مەشکی لەسیخماخی پاڵە پرووزکەی ژیان خاوێن بکاتەوە و گەرمییەک بخاتە نەو ڕاحی تەپیی و ماندویی.
تەماشای کرد چۆن نەمامە بچوکەکان بوون بە داربەڕووی گەورە و بەهێز. دارستانەکە ئێستا بەهەشتەکی پڕ لەجوانی سروشتبوو. ئەمجارە لە بە هێزی و بە تاقەتی لە پاڵ دار بەڕووەک ڕاکشاو, حەوسەڵەی ئاوەی نەمابوو وەک جاران بەنەو تاوای دارستانەکە بەوات. ئاوەندەی نەبرد, کاوتە ناو خاوەکی قوڵ.
"پیتەر! پیتەر!" دەنگێک هاواری کرد.
حەپەساو و سەرسام بوو, کاتێک دیتی هەمان ئاو ئافرەتە پیرەی پێش چەند ساڵێک تەپەکە و پەتە زەیەن و سحراویەکەی پێدابوو, دەرکاوتەوە.
"چۆن چۆژت لەدیاریەکە وەرگرت؟" پیرەژنەکە پرسیاری کرد.
"سەرەتا چۆژ بەخش بوو, بەڵام دواتر ڕقم لێی بووەوە." پیتەر بەخەرای وەڵامی دایەوە. " هەموو ژیانم وەکو بروسکێک لەبەردەمم ڕەیشت, بەبێ ئاوەی چاوەکانم هەستیان پێبکات و چۆژیان لە ببینم. لە ژیان تاڵی و شیرینی, خۆشی و ناخۆشی, هەڵکشان و داکشان هەن, بەڵام من هیچ دەرفەتێکم نەبوو, بانەویاندا بڕۆم. من ئێستا جەستەیەکی بەتاەم, نەمتوانی ئاو دیاریە بقەزمەوە, سودی لەببینم.

"تۆ شوکرانە بژێر نەبووی," پیرەژنەکە گووتی. "لەگەڵ ئاوش دوا دەرفەتت پێدەدەم"
"حەزدەکەم بگەڕێمەوە سەردەمی مەر منداڵی لە قوتابخانە," پیتەر بە خەرایی وەڵامی دایەوە.
دوای ئەم گفتوگۆیە, پیتەر کاوتەوە نەو خاوە قوڵەکەی.

گوی لبوو, کسێک بانگی دەکات. " تەبەی ئەمجارە کێ بێت؟" پرسیاری لەخۆی دەکرد.
هەرکە چاوکانی کردەوە, زەر دەخەش بوو, کاتێک بینی دایکی لەتەنیشتی ئاوستاوە.
ئەمجارە, دایکێکی جوان و چست و چالاک و گەنجی دیت. پیتەر ئەوی بە دڵەوت پیرەژنەکەی نەو دارستانەکە, دوایین ئارەزووکانی بەدیهێنایەوە, ئەوی گەیاندەوە ژیانی جارانی.
"پاڵەبکە پیتەر. زەر خەوتی, درەنگە بۆ قوتابخانە, با چیتر دوانکەوێت," دایکی واقی وڕما بوو.
ئەوەندەی نەبرد پیتەر لەناو جێگای خەوتنی قیتبووەوە, یەکسەر جلوبەرگی قوتابخانەی گەیی, بەرەو قوتابخانە کەوتە ڕێ, بە سوپاسگوزاریەوە ژیانی بردە سەر.
پیتەر بەمجەرە بەردەوام بوو, ژیانێکی پڕ لە خۆشی و شادی و سەرکەوتنی بردە سەر, ئەمەش هەموو بەهۆی قوربانی دانی ئێستا بۆ داهاتوو و ژیانکردنی بۆ ئێستا بوو.

بەڵێ من ئەم چیرۆکەم پێخۆش بوو, ئەوەی بیرهێنامەوە کە چەژ لە ئێستا وەربگرم, چونکە داهاتوو خۆی زەر زوو بەرەو پیلمان دێتن, وەمن شوکرانە بژێرم ئەوەی خوای گەورە بەمنی لە خەزەنەکەیدا هەڵگرتبێت, بۆیە ئەوەی من لەسەرمە چەژ لەم دەمەی ئێستا وەرگرم, بیکەمە وانەیەک بۆ داهاتووم.
ئەو چیرۆکە پڕ بە پێستی تەبیعات و هەسوکەوتی هەژانەی کورد دووڕواوە… ئەمە میللەتێکین هەرگیز چەژ لە جەم و دەمی ژیان وەرناگرین. نە خەمان فڕدەکەین و نە نەوەکانمان و نەفڕیش کراوین. کە گەرما تاقەت پروکێنەکەی هاوین دادە لە تاو گەرما ئاخ و ئۆفمانە و دەناڵێنین, کە زستانیش دێت, دەڵین ئای خوایە دەبێ کەنگی هاوین بێت و تەزێك گەرممان بکاتەوە, هەربۆیە سەرماشمان بەدڵ نییەو لە ڕادەکەین.
لە هیچدا ئاقڕەمان نییە, هەندێك جار بە پەلە پڕزکە دەمانەوێت بچینە بازار یان چایخانەیێك یا هەرشوێنێك بۆ, دووسێ کەسی لێ بۆ, لەوێش لە نێو قەڕەباغی وەس و بۆزار دەبین. دەڵین یەڕا با بکەینە شەو و بچینە ماڵەوە, لە تەنیایی ماڵەوەش دێ پێ و بێتاقەت دەبین.
ڕەژ بە ڕەژی هەفتە دەژمێرین تا بگەینە کۆتایی هەفتە و هەینی, جا ئەوکاتیش هەر زوو هێندەی پێناچی ماندوو و شەکەت دەبین و دڵتەنگی تەنگمان پێ هەدەچنێ. بگرە هەندێك جار خڕاترین, دەقە بە دەقە یاخود چرکە بە چرکەی دەمژمێر دەژمێرین تا لە ڕەژ بگەینە شەو, لە

شەویش بگەینە سپێدەیەکی نوێ. بەردەوام پەلەمانە لە تەواو بوونی ئەو ژیانەمان، بۆ ئاگاین لەوەی ئەو ژیانە باشترین و چاکترین دەم و ساتەکانی ژیانمانن.
خۆ ئەمە لە پیتەر خراپترین... لە هەموو قۆناغەکانی ژیان بۆ وچان بووین و بۆ ئارامان و بۆ هەڤەست بووین لە توڕەیی و لووڕ و جۆش و خرۆشی ژیان... تەنانەت لە گەشت و سەفرە و سیاحەتیش بیر و خەیاڵمان لای دوا قۆناغ و کۆتا وێستگەیە. دەژین هەر دەژین بۆ ئەوەی لە پەنجەرە و دەلاقەیەکی گەشتەکە لە جیهانی دەوروبەرمان بڕوانین، بۆ ئەوەی هیچ چرۆك لە ژیگاکە ببینین بنەو بارگەمان دادەنێین و لەوێش دیسان بە هەمان تاس و حەمام وەك میلی سەعات بەملا و بەولا دا دەسوڕێینەوە. هەربۆیە بەرگەی بچووکترین شۆك و هەڵا ناگرین زوو تەفروتونا دەبین، چونکە پیری بۆ تەجروبەین.

شاعیران و کۆشکی دەسەڵات ... ئەردەڵان ءەبدوڵا

هەتاوەکو ئێستاش نازاندرێت بۆچی «پلاتۆن» فەیلەسووفی ناسراوی یۆنان هێندە دژی شاعیرەکان بووە، رازی نەبووە لە کۆمارە خەیاڵاوییەکەیدا، شاعیران هەبن. لە کاتێکدا کۆمارەکەی پلاتۆن شتێکی خەیاڵیی بوو، خەیاڵ و شیعریش پەیوەندییەکی قووڵیان بە یەکەوە هەیە، کۆچی ئەو دژی شاعیران بووە. بەڵام بە پێچەوانەی پلاتۆنەوە هەمیشە کۆشکی دەسەڵاتدارەکان، شاعیرانی تێدا بووە. لە کاتێکدا سیاسەت و دەسەڵات شتێکی تەواو عەقڵانیی و ئاڵۆز، گەرچی شیعر و شاعیر زیاتر لایەنی سۆز و خۆشەویستی بەسەریدا زاڵە.

کاتێک سەیری مێژووی دەسەڵاتدارانی جیهان دەکەین، هەمیشە ئەوەمان بەرچاو دەکەوێت پادشا و سەرکەکان، حەزیان بە شیعر و شاعیرەکان هەبووە بەتایبەتی ئەوانەی کە شیعری جوانیان پێداهەڵداون، گەرچی ئەوانەی کە دژیان بوون، زیندانی کراون و چەوساندوویانەتەوە. واتە ئەمە پەیوەندییەکی دژ بەیەک دەبینین، لەلایەکەوە ئەو شاعیرانەی کە دەستی دەسەڵات بوون، ڕزیان لێگیراوەو پاداشت و خەڵات کراون، ئەوانەشی دژ بوون، سزادراون و چەوساونەتەوە.

لێرەدا هەوڵ دەدەم باسی چەند حکایەتێکی شاعیران و کەشکی دەستات بکەم، لە چەند وڵات و سەردەمانێکی جیاواز، کە هەریەکەیان سەر بە کولتوور و ناوچەیەکی جیهانن. سەرەتا لە عیراقەوە دەستپێدەکەین، باسی شای شاعیرانی عەرەب موتەنەبی و جەواهیری دەکەین، دواتریش باسی شاعیرێی کوردی سوعاد سەباح دەکەین. دواتریش دەچین بۆ ئەوروپا بۆ لای سانی میر و نەجیبزادەکانی فەرەنسا، دواتر سەرێک لە روسیا دەدەین و باسی مایکۆفسکی شاعیری شۆڕشی روسی دەکەین، ئینجا لەرکای ئیسپانیی و بابلە نیرەدای شیللی.

موتەنەبی شای شاعیرانی عەرەب

هەمیشە لە کەشکی پادشا و میرەکانی وڵاتە عەرەبییەکاندا، شاعیران رۆڵ و پێگەیان هەبووە، تەنانەت لەسەردەمانی زووەدا هەر خۆی و خاوەنی شاعیرێکی خۆی بووەو لەکاتی جەنگدا ئەوانیش بە شیعرەکانیان بەشداری جەنگەکانیان کردووە. یەکێکیش لە شاعیرە بەناوبانگەکانی عەرەب « موتەنەبی » ە. ئەو بە ئوستادی گەورەی شیعری عەرەبی دادەنرێت، لە رووی زمان و مانا و مەنتقیشەوە، لە هەموو شاعیرە عەرەبەکانی تر، بەتوانا تر بووەو کاریگەری گەورەشی بەسەر زۆربەی شاعیرانی عەرەبەوە هەبووە. کەمێک نازناوی گەورەی هەبووە لەوانە « شاعیری حەکیم، و شانازی زمانی عەرەبی» ، شارەزایەکی زۆر باشی لە مەژوو ، منطق، زمان و گراماتیکی زمانی عەرەبیدا هەبووە.
موتەنەبی ناوی ئەسڵی « أحمد بن الحسين بن الحسن بن عبد الصمد الجعفي أبو الطيب الكندي الكوفي » لە ساڵی 915 لە کوفە لە خێزانێکی کندە لەدایک بووەو لە ساڵی 965 کۆچی دواییکردووە. هەر لە منداڵییەوە توانا و بەهرەیەکی بەوێنەی هەبووە، لە تەمەنی نە ساڵیدا شیعری نووسیوەو هەر زووش توانای شیعری تێدا چەکەرەی کردووە.
موتەنەبی حەزێکی زۆری بە گەشت و گەڕان و سەرکەشی هەبووە، هەروەها سەردانی کەشکی زۆر میر و پادشاکانی ناوچەکەی کردووە. بەگشتی

شیعرەکانی لە رووی مانا و زمان و منطقیشەوە، بەوننە بوون. لە ژیانیدا 365 بەیتی شیعری نووسیوە، شیعرەکانیشی مانا و ژیریی و قسەی نەستەقی زۆری تێدایە. لەهەمانکاتیشدا بەشکەی زۆری شیعرەکانیشی بۆ میرو پادشاکان نووسیوە، بەتایبەتی « سیف الدولة الحمداني» کە پادشای ئیمارەتی حەمدانی بووە لە حەلەب. موتەنەبی باشترین ساڵەکانی ژیانی ، لە کەشکی ئەم پادشایە ژیاوە، هەرچەندە دواتر دژی دەوەستێتەوە.

موتەنەبی و کەشکی دەسەڵاتداران

موتەنەبی لەسەردەمێکدا دەژیا، دەتوانین بڵێین سەردەمێکی ئاڵۆز و پشێویی بووە، چونکە لەو کاتەدا ئیمپراتۆریەتی عەباسی لە دوا ساتیدا دەژیا، ئەمەش وایکرد کە لە چەندین ناوچەدا، ئیمارەت و دەوڵەتی جیاواز پەیدابێت بەتایبەتی لە عیراق وشام و میسر.

موتەنەبی پەیوەندییەکی ئاجگار سەیر و سەمەرەی لەگەڵ کەشکی دەسەڵاتداران هەبووە، زۆرجاریش لەلای دەسەڵاتدران خۆشەویست بووە، چونکە خاوەنی زمانێکی شیعری زۆر بەهێزبووە، بەتایبەتی لە رووی وەسفکردنەوە، زۆر بەهێزبووە. هەمیشە پادشا و میرەکانیش، دەیان بەم ستایش و پەداهەڵدانەی شاعیران خۆشبووە، بەتایبەتی شاعیرێکی پایە بەرزی وەکو موتەنەبی.
پەیوەندی نێوان موتەنەبی و سەیف دەوڵەی حەمدانی زۆر تایبەت بووە، هەروەها ئەم میرەش زۆر ڕێزی موتەنەبی گرتووەو هاوکاری باشیکردووەو هەمیشەش ئەندامێکی چالاکی کەشکەکەی بووە. بەڵام پاش ماوەیەک ساردی دەکەوێتە نێوان موتەنەبی و سەیف دەوڵە، ئەمەش دەبێتە مایەی نارەحەتی موتەنەبی، دیارە لەمەشدا وەکو دەڵێن خەڵی بەخیلان ڕەقیبان هەبووە، چونکە پێیان ناخۆشبووە، کە سەیف دەوڵە، هەندە گرنگی بەم شاعیرە دەدات. ئەمیش کابرایەکی بەگانە بووە و لە عیراق هاتووە. لەپاش نە ساڵ درز دەکەوێتە نێوان ئەم پەیوەندییە گەرمەی نێوان شاعیرو میرەوە. دیارە کەمەک قسەوباس لەبارەی تەکچوونی ئەم پەیوەندییە هەیە، لەوانە دەڵێن گوایە موتەنەبی حەزی لە خوشکەکەی سەیف دەوڵە بووە، پاشئەوەی پەیدەزانێت، ئیتر زۆری پێ ناخۆش دەبێت و دواتریش پشتگوێی دەخات، لەبەرئەوە موتەنەبی ناچار دەبێت و حەلەب و کەشکی میر بەجێبهێڵێت.

پاشان ڕوو دەکاتە میسر و ماوەیەکیش لەڕێ دەمێنێتەوە، لەوکاتەدا میسر لەلایەن کافوورەوە حوکم دەکرێت، ماوەیەکیش لەلای ئەم میرە دەبێت، بەڵام پاش ماوەیەک پەیوەندی لەگەڵیدا زۆر بەخراپی

تکدچێت و ناچار میسر بجدەهێیت، لکەتایشدا موتنەبی زۆر بەتوندی هەرش دکاتە سەر میسر و ئەم پادشایە، تەنانەت شیعرکانی هێندە ناشیرین دەبەت، کە دچێتە قاڵبی راسیزمەوە، چونکە کافوور پست رەشبووە و پشتر کیلە بووە. موتنەبی زۆر بە ناشیرینی شیعری هجوی» داشرین» لەسەر ئەم میرە نوسیوە.

سادات كل أناس من نفوسهم

وسادة المسلمين الأعبد القزم

لا تشتر العبد إلا والعصا معه

دواجار موتنەبی هەر لەسەر ئەم زمانە تیژ و توندی دکوژرێت، کاتێک شیعرکی هجو»داشرین « لە دژی یەکێک لە پیاوکوژ و دز و چەتەکانی ناوچەکە بەناوی « ضبة بن يزيد الأسدي العيني» دنووسێت، کاتێک موتنەبی دگەڕێتەوە بۆ کوفە، لەرگادا ضبة و گرووپەکەی رگای پدگرن، دواتریش دیکوژن.
هەرچەندە نوکتەیەکیش لەمبارێیەوە هەیە، دەڵێن کاتێک دکەونە بەسەی ضبة وە، موتنەبی دیەوێت را بکات، غوامکشی گاتەی پدکات و دەڵێت: ئەی تە نەبووێت جاران دتگوت :

الخيل والليل والبيداء تعرفني

والسيف والرمح والقرطاس والقلم

ئویش بە پشکاویەوە وەامی دەداتەوە:
قتلتني قتلك الله

هەر لە عیراق دمنینەوە، بەام زمانکە دگەیەن و باسی شاعیرکی ناسراوی تری عیراق دکەین، کە لە سدەی بیستمدا ژیاوە، واتە 10 سدە دوای موتنەبی، هەرچەندە حکایەتی ئویش کمک لە حکایەتی موتنەبییەوە نزیکە، ئویش شاعیری ناسراوی عیراقی جەواهیریە.

جەواهیریی و دسەات

هەر لەدەر زمانەوە عیراق بە رکابەر پایتەختی شیعری عەرەبییە و کەمێک شاعیری مەزنی تێدا لەدایک بووە لەوانە : موتەنەبی، بەدر شاکر سەیاب، نازک مەلائکە، عەبدلوەهاب بەیاتی، جەواهیری، موزەفەر نەواب و زۆری تریش.
هەموو ئەدیبان و شاعیرانی عەرەبیش لەسەر ئەوە کۆکن، کە مەهدی جەواهیری ، خاوەن پێگەیەکی بەهێزی شیعری عەرەبییە لە سەدەی نوێیدا.
شیعرەکانی لە رووی ناوەرۆک و شێوازیشەوە، داهێنان و جوانییەکی زۆری تێدایە. لەهەمانکاتیشدا خاوەنی هەڵوێستی سیاسی بووە و زۆرجاریش هەڵوێستە سیاسییەکانی مایەی رەخنەی تووندبوون لەم شاعیرە. لەرووی سیاسییەوە زیاتریش لە پارتی کۆمۆنیستی عیراقەوە نزیک بوو.

مەلایەکی نەجەفی

محەمەد مەهدی جەواهیری لە 27 تەموزی 1899 لە شاری نەجەف لە بنەماڵەیەکی ئایینی و ناوداری نەجەف لەدایک بووە، ساڵی 1997 لە دیمەشقی پایتەختی سوریا کۆچی دوایی کردووە.
سەرەتا جەواهیری زانستی ئایینی خوێندووە، بەڵام پاشان وازی لە مەلایەتی هێناوە و تەکەڵی ژیانی ئەدەبی وسیاسی و رۆژنامەگەری بووە. جێگەی ئاماژەیە جەواهیری جگە لەوەی شاعیرێکی بەتوانا بووە، لەهەمانکاتیشدا رۆژنامەنووسێکی چالاکیش بووە، بەتایبەتی لەسەردەمی لاویدا کەمێک رۆژنامەی دەرکردووە لەوانە» الفرات،الانقلاب، الراي العام» ساڵی 1923 یەکەمین دیوانی شیعری خۆی بەناوی « حلبة الادب»

چاپکردووە. جەواهیری زۆر هەگر و شەیدای شیعرکانی موتەنەبیش بووە، هەرچەندە لە رووی پەیوەندی لەگەڵ دەسەڵاتیش، کەمێک لە یەکتریيەوە نزیکن.

جەواهیری شاعیری کۆشکی دەسەڵات

نەیارانی جەواهیری زۆرجار بە شاعیری کۆشکی دەسەڵاتی دادەنێن. ئەویش خاوەنی حکایەتی سەیروسەمەرەیە لەگەڵ کۆشکی دەسەڵات، لە سەرەتای ژیانیدا لە کۆشکی دەسەڵات کاریکردووە، بەڵام لە دوا ساتەکانی ژیانیدا دەبێتە دوژمنی سەرسەختی کۆشکی دەسەڵاتی بەغدا.

جەواهیری لەسەرەتای لاویدا لە کۆشکی پاشایەتی مەلیک فەیسەڵ کاریکردووە، بەڵام پاشان بەهۆی قەسیدەی « جربيني» یەوە، لە کۆشک دەردەکرێت، دواتریش تێکەڵی رێکخراوەکانی حزبی شیوعی عیراق دەبێت، هەموو توانا شیعرییەکانی دەخاتە خزمەتی ئەم پارتەوە. لەهەمانکاتیشدا دەبێتە دوژمنی سەرسەختی هەموو نەیارانی ئەم حزبە بەتایبەتی حزبی بەعس.
جەواهیری شیعری بە مەلیک فەیسەڵی یەکەم و دووەم وتوە، هەروەها شیعری بە میر عەبدوڵڵای وەسی مەلیک فەیسەڵی دووەم و نوری سەعید وتوە، کە دوژمنی سەرسەختی شیوعییەکان بووە.
لە ستایشی مەلیک فەیسەڵی یەکەم دەڵێت:

اعلى المللوك محله نبلا

وشرفوا مكانته فضلا

لە ستایشی میر عەبدوڵڵا وەسی مەلیک فەیسەڵی دووەم دەڵێت:

عبدالإله وفي المكارم شركة

شاركت في خصل الملیك الأوحد

يا ابن الهواشم حرة عن حرة

وابن الخلائف أصيدا عن أصيد

بە مەلیک فەیسەڵی دووەمیش دەڵێت:

يا أيها الملك الأغر تحية

من شاعر باللطف منك مؤيد

أنا غرسكم أعلى أبوك محلتي

نبلا، وشرف فضل جدك مقعدي

بەعس و جەواهیری

یەکێک لە کێشە گەورەکانی حزبی بەعس ئەوە بوو، بەشێکی زۆری ئەدیبان، نووسەران، شاعیران، گرانیبەژان، تابلۆکێش و هونەرمەندانی، لەگەڵ حزبی شیوعیدا بوون، تاک و تەرا، شاعیرێک یان نووسەرێک لەگەڵ بەعسییەکان بوو، ئەمەش خۆش و داخێکی گەورە بوو بە سەرانی ئەم حزبە. لە شەستەکانیشەوە جەواهیری یەکێک بوو لە شاعیرە ناودارەکانی عیراق، لە زەربەی بەنەکانیشدا دژی بەعس شیعری دەنووسی. ئەمەش وایکرد کە ببێتە دوژمنی سەرکیان، هەرچەندە دواتر لە سایەی کودەتای ساڵی 1968 دووبارە لەسەر داوای حکومەتی بەعسییەکان دەگەڕێتەوە بۆ بەغدا و مانگانەش 150 دیناری وەکو خانەنشینی بۆ دەبڕنەوە، کە لەوکاتەدا بۆ پارەیەکی زۆر بووە، هەروەها کەمێک لە دوژمنایەتیی بەعسییەکان کەوت، بۆ ئەوەش کاتی بوو.

جەواهیری و سەدام

هیچ حاکمێکی عەرەبی هەندەی سەدام شاعیرەکانی نەچەوساندۆتەوە، لەهەمانکاتیشدا هیچکامیان هەندەی ئەو شیعری بۆ نەنووسراوە. سەدام حاکمێکی دیکتاتۆر بوو لەهەمانکاتیشدا خاوەنی سەروەت و سامانێکی زۆریش بوو، وەکو هەموو حاکمێکیش حەزی بۆ هەبوو کە شاعیران شیعری ستایشی بۆ بنووسن، لەمشدا کەمێک شاعیری عەرەبی نانیان کوتە رەنەوە، بۆیە سەدام شانسی لەگەڵ شاعیرە عیراقییەکان زۆر کەم بوو، چونکە زۆربەیان دژی بوون. لەپاش گیانەوەی جەواهیری، سەدام کەمێک دەستایەتی لەگەڵ پەیدا کرد، لەماوەی پێشووشدا کەمێک قیدیە و فەتە باوبوونەوە، کە سەدام لە کشکەکەی خۆی پێشوازی لە جەواهیری کردووە، بۆیە ئەم دەستایەتییە بردەوام نەبوو، ناچار جەواهیری ساڵی 1980 عیراق بجێدەهێڵێت و دەچێتە وەاتی دوژمنە سەرسەختەکەی سەدام کە ئەویش حافیز ئەسەدە، هەتا کۆتایی ژیانی لە دیمەشق دەمێنێتەوە. ساڵی 1994 دووبارە ناسنامەی عیراقی لە جەواهیری دەستێنرێتەوە چونکە بڕیاری لە میهرجانی جادریە لە سعودیە کرد، ئەمەش بە پێی بڕچوونی سەدام خیانەت بووە لە نیشتمان، چونکە سعودیە دوژمنی عیراق بووە، جەواهیریش لەداخی ئەم هەڵوێستەی سەدام، شیعرێکی داشرین لە دژی دەنووسێت، تێنانێت

قسی ناشایستەش بۆ دایکی و بنەچەی سەدام دەکات.

جۆاهیریی سەرۆک و پادشاکانی عەرەب

بەشێک لە رەخنەگرانی جۆاهیری، بە شاعیری پادشا و سەرۆککانی عەرەبی دادەنێن، ئەوەش لەبەرئەوەی شیعری زۆری بۆ پیاداهەدان و ستایشی حاکمە دیکتاتۆرەکانی عەرەب وتوە. جۆاهیری شیعری ستایشی بۆ مەلیک حوسێنی ئوردون، مەلیک حەسەنی دووەمی مەغریب، حافیز ئەسەد، وتوە. پارادۆکس لەوەدایە جۆاهیری خۆی بەشاعیرێکی شۆشگێڕ دادەنا و بۆیە عیراقی بەجێهێشت لەبەرئەوە شیعری ستایش بۆ سەدام نەگوت و خۆی بەنیاری رژێمی دیکتاتۆری دادەنا، کەچی شیعری بۆ مەلیک حوسێن دەوت، کە خۆی و مەملەکەتەکەی، بۆ خێرو سەدەقەی سەدام دەژیا.
بەدنیاییەوە ژیانی ئەدەبی جۆاهیری پێیەتی لەلەکدژیی و ئاڵۆزی، بەتام لەگەڵ ئەوەشدا گەر سەیری شیعرەکانی تری بکەین، جوانیی و بەهرەمەندی و داهێنانی گەورە لە شیعرەکانیدا دەبینینەوە.

هەر لەعیراق دەمێنینەوە، بەناوی ئەمجارەیان باسی ژیانی ژنە شاعیرێک دەکەین، کە ئەویش سەرەتا زەر عاشقی سەدام دەبێت، بەتام دوایی دژی دەوستێتەوە ئەویش ژنە شاعیری کوێتی سوعاد ئال سەباحە.

ژنە شاعیرێک عاشقی دیکتاتۆرێک دەبێت

ڤرئیس صدام والشاعرة الکویتیة سعاد الصباح

وەکو پێشتر وتم کاتێک سەدام بووە حاکمی عیراق، زەر شاعیری عەرەبی کەوتنە ستایش و پیاهەدانی، بەتایبەتی لە میهرەجانی شیعری « المربد» دا، زەر شاعیری عەرەبیمان دەبینی کە ستایشی سەدامیان دەکرد. یەکێکیش لەو شاعیرانە، ژنە شاعیرەی کوێتی سوعاد سەباح بوو. ئەم ژنە کە دەهات بۆ عیراق هەموو دەزگا میدیاکانی عیراق

گرنگیان پەدا و شیعرکانیان بەاودەکردەوە.
سوعاد سەباح لە ساڵی 1942 لە کوت لەدایک بووە، جگە لەوەی شاعیرێکی ناسراو بوو، ئەکادیمیەکی ناسراوی کوتیش بوو ، ساڵی 1981 بەوانامەی دکترا لە زانستە سیاسیەکان لە زانکۆی لەندەن دەهێنێت. سەر بە بنەماڵەی سەباح کە سەدان ساڵە حوکمی کوت دەکەن. ژنی شێخ محەمەد موبارک سەباح بوو، کە جێگری حاکمی کوت بوو، ئەم ژنە شاعیرە پەیوستی بە پارتو پوولیش نەبوو، بەڵام میرنشینەکەی پەیوستیان بە سەدام بوو.
لەوکاتەشدا سەدام خەی بە پارێزەری هەموو عەرەب دەزانی بەتایبەتی دوو تانی کێنداوی فارس، جەنگی لەجیاتی هەمووان لە دژی ئێران دەکرد. هیچ دوو تێکی عەرەبی هەندەی کوت پشتگیری رژێمی سەدامی نەکرد، ئەوان چ لە رووی ئابووری، سیاسی، تەنانەت فەرهەنگیشەوە، زەر پشتگیری سەدامیان دەکرد. زەربەی گرانیبژان، شاعیر، نووسەر، رۆژنامەنووسانی کوتی، هەمووێان بە شان و باڵی سەدام و رژێمەکەیان هەڵدەدا.

ساڵی 1985 سوعاد سەباح شیعرێکی بەناوی « حب الی سیف عراقي ، خشوێستی بە شمشێرێکی عیراقی « نووسی، لەمەشدا زیاتر مەبەستی سەدام بوو کە بە شمشێری عەرەب وەسف دەکرا.

لە شیعرەکێیدا دەڵێت:

انا إمرأة قررت أن تحب العراق

وأن تتزوج منه أمام عيون القبيلة
فمنذ الطفولة كنت أكحل عيني بليل العراق

وكنت أحني يدي بطين العراق

وأترك شعري طويلا ليشبه نخل العراق
لەوکاتەدا قسەی زەر لە بارەی پەیوندی ئەم ژنە شاعیرە بەسەدامەوە دەکرا، چونکە چەندینجار سەدام بە تەنها بینیووێتی، ئەوێش هەرچەندە ژنەکی ئەکادیمیی و مەردەکشی میرەکی کوتی بوو، بەڵام خشوێستی خەی بە سەدام نە دەشاردەوە. ئینجا نازانم ئەمە بە ئاگاداری مەردەکەی بوو یان نا؟!.

پەشیمان بوونەوە
بەڵام کاتێک سەدام لووڵەی تەپکانی ئاستەی کوت کرد و داگیریکرد، ئینجا پەنچەی پەشیمانی گەست و لە رادیەی لەندەنەوە،

دڵگریا و تووشی شک بوو کاتێک سەدام کوتی داگیرکرد. ئەمان هەموویان لە ئاست تاوانکانی سەدام کەو کاس بوون، هەتا سەدام چوو گیانیان.

لە شیعرەکیدا باسی ئەم شک و پەشیمانییەی دەکات و دەڵێت:

أيها الجار الذي هدم داري

وأنا عمرت في قلبي له ركنا ودارا

إنني مكسورة، مقهورة، ذاهلة

تقذف الخيبة أحلامي يمينا ويسارا.

دواتر ئەو شیعرەی لە دیوانەکەی سەیوە کە پێشتر بە سەدامی وتوە، بەناو دەردی مەسلە عەرەبییەکە دەڵێت « دوای وێران بوونی بەسرە»

عیراق و رێژهەڵات بەجێدەهێین و دەچین بۆ ئەوروپا و سەردانی ساڵانەکانی سەدی حەقدە و هەژدەی میرو نەجیبزادەکانی فەرەنسا دەکەین، لەرەش شاعیران حکایەتی بەڵەزەتیان هەیە.

ساڵانە ئەدەبییەکانی فەرەنسا

هەروەک چۆن خۆ و میرو پادشاکانی عەرەب شاعیری تایبەت بەخۆیان هەبوو، لە فەرەنساش بەهەمانشێوە بوو، بەتایبەتی لەسەدەکانی شانزە و حەقدە و هەژدەدا دیاردەیەکی سەیر سەرهەڵدەدات ئەویش ساڵانە ئەدەبییەکانە. ئەم ساڵانانە لەناو مەزووی ئەدەبیاتی فەرەنسیدا، پانتایی گەورە داگیر دەکەن. لەم سەدانەدا، میرو نەجیبزادەکان، کەشکەکانیان بە رووی شاعیران، شانۆکاران، تابلۆکێش و موزیکژەنەکان دەکردەوە. هەر میرەو کەمێک شاعیرو نووسەر و هونەرمەندی تایبەتی بەخۆی هەبوو. لەماوەی پێشوودا چاوم بە وتارێکی نووسەری مەزنی فەرەنسی ئیمیل زۆلا کەوت، ئەو خۆی دژی

ئەدەبی سانسۆرکان بوون، چونکە پێی وایە کە ئەدەب نابێت تەنها بە چینێک قسە بکرێت، بەڵکە دەبێت بۆ هەموو گەل بێت.

زۆلا دەڵێت:

سانسۆرکانی نەجیبزادەکان، ئەوان بۆیان هەبوو رۆحی ئەدەبی دیاری بکەن و ئەدەبی باش و خراپ دابنێن و هەر ئەوانیش بۆیان هەبوو، بۆیاری یەکلاکەرەوە لە بارەی ئەدەبەوە بدەن.

دواتریش دەڵێت:

نەجیبزادەکان حەزیان دەکرد، هەروەک چۆن خاوەنی چێشتلێنەر و کارگوزاری تایبەت بوون، ئاواش خاوەنی شاعیری تایبەت بۆ خۆیان بن، لەوکاتەدا ئامانە بووبون بۆ خاوەنی ئەدەب.
دواتریش زۆلا لەو وتارێدا تیشکی خستۆتە سەر پێیوەندی نێوان کەمەڵک شاعیر و ئەدیبی گەورەی فەرەنسا لەگەڵ ستەمکارترین حاکمی فەرەنسا کە ئاویش لویسی چواردە بوو. ئەم پیاوەش پێیوەندی سێیری بە ئەدیب و شاعیرانەوە هەبووە.

لویسی چواردەو شاعیرانی فەرەنسا

لویسی چواردە یەکێکە لە پادشا ناسراوەکانی فەرەنسا، لە هەمانکاتیشدا ئەم پادشایە، گوزارشت لە حوکمێکی ڕەها و دیکتاتۆری دەکات، هەربۆیە زۆرجار لویسی چواردە وەکو سیمبەڵێک بە «ئێبسلوتیزم» دادەنرێت و خاوەنی وتەیەکی ناسراوە:

من دەوڵەتم و دەوڵەتیش منم

بەڵام لەپەنا ئەمشدا فەرەنسا لەسایەی لویسی چواردا لە ڕووی فەرهەنگییەوە، گەشەیەکی گەورەی بەخۆوە بینیووە. ئاوەی جێگەی سەرنجە ئەم حاکمە زۆر باشبووە لەگەڵ شاعیران و سەخی تەبیعەتانە پارەی پێ بەخشیووون و مووچەی تایبەتی بە گەلێک شاعیری ناسراوی فەرەنسی بیوەتاوە، بە نموونە لەو سەردەمدا بەناوبانگترین شاعیری فەرەنسا کورنی بووە، کە شاعیرێکی شانیەیش بووەو بە یەکێک لە کەسکەکانی شیعری فەرەنسی دادەنرێت. ساڵانە 2 هەزار فرانکی هەبووە، «دیماریە» ی شاعیر و درامانووسی بەناوبانگیش 1200 فرانک، «مۆلێر» شاعیرو شانووس 1000 . هەروەها «ژان راسین» کە ئاویش یەکێکە لە شانووسە مەزنەکانی فەرەنسا، ئەمیش ساڵانە 800 فرانکی لە کەشکی پادشایەتی بە براوەتە.

ئەمش لە کاتکدا ئەم ئەدیب و شاعیرانە رۆی بەرچاو و گۆرەیان هەبووە لە بواری ئەدەبیات و فەرهەنگی فەرەنسیدا، لە کاتکدا پێوەندییان لەگەڵ دیکتاتۆرترین حاکمی فەرەنسا هەبووە. جگەلەوەش لە کاتکدا کە ئەمانە بە لەشا و پارێسان لە کۆشکی شاهانە وەرگرتووە، زۆرینەی خەڵکی فەرەنسا لەوپەڕی هەژاریی و نەداریدا ژیاون.
فەرەنسا بەجێدەهێڵین بەڵام هەر لە ئەورووپا دەمێنینەوە بەرەو وڵاتە ساردەکەی روسیا دەڕۆین، لەرێش شاعیرێک حکایەتکی سەیری لەگەڵ کۆشکی دەسەڵاتدا هەیە.

شاعیرەکەی شەڕشی روسیا

کاتێک سەیری مێژووی ئەدەبیاتی روسیا دەکەین، کەمەڵک شاعیری مەزن دەبینین، یەکێکیش لەو شاعیرانە فلادیمیر مایکۆفسکییە کە نازناوی « شاعیری شەڕش» یان لێنابوو. ئەم شاعیرەش خاوەنی حکایەتکی ئەجگار سەیرو سەمەرەیە لەگەڵ دەسەڵاتداران، سەرەتا زۆر بە جۆش و خرۆشەوە تێکۆشی شەڕشگێڕی دەبەست و تەواوی هێز و تواناکانی بە خزمەتکردنی شەڕشگێڕ تەرخان دەکات، لە پاش چەند ساڵێک بەزار دەبەست و دواجاریش کەتایی بە ژیانی خۆی دەهێنێت.

ئەدیبێکی بێگانە لە مۆسکۆ

مایکۆفسکی لە مانگی تەموزی 1893 لە شارۆچکەی « بەغدادی» لەدایک بووە و لە 14 ئەپریلی 1930 خۆی کوشتووە. ئەوەی جێگەی سەرنجم بوو ناوی شارۆچکەکەیان بوو» بەغدادی»، نازانم لە کوێوە هاتووە، هەرچەندە پاشان دەسەڵاتدرانی سۆڤێتی ناوەکەی دەگۆڕن و دەیکەن

بەناوی « مایکۆفسکی» یەوە.
باوکی « ڕەسمن» تەتەری بووەو دایکیشی خەڵکی « ئۆکرانیا» بووە. واتە مایکۆفسکی لە بنەماڵەیەکی فرە کولتووریی و نەتەوەیی لەدایک بووە ئەمەش جۆرە هەستکی کۆسمۆپۆلیتیکی لادروست کردووە. پاشان لە قوتابخانە فڕی زمانی جۆرجی و روسی دەبێت.
ساڵی 1906 لەپاش کۆچی دوایی باوکی لەگەڵ دایکی و دوو خوشکەکەی ناچار جۆرجیا بەجێدەهێڵن و دێنە مۆسکۆ. بەهۆی هەژاری بنەماڵەکەشیانەوە، ساڵی 1908 واز لە خوێندن دەهێنێت، بەڵام پاشان ساڵی 1911 پەیوەندی دەکات بە کۆلیژی هونەرجوانەکان لە مۆسکۆ و لەرێشەوە تێکۆشەری ژیانی سیاسی و ئەدەبی مۆسکۆ دەبێت.
مایکۆفسکی هەژارییەو بەدرامەتیی کاریگەری گەورەی تێکردووە، بەتایبەتی پاشئاوەی باوکی دەمرێت، تەمەنی 13 ساڵان دەبێت، ڕووشی ژیانیان تەواو ناخۆش دەبێت. پاشان لە بیرەوەرییەکانیدا باسی ئەو ساتانە دەکات و دەڵێت: لەپاش مردنی باوکم تەنها 10 ڕوبڵی خانەنشینی ئومان هەبوو ئەمەش زۆر کەم بوو، ئەمە ناچاربووین بڕۆ مۆسکۆ بەین، لەوێش ئەوپەڕی هەژاریی و برسێتی و نەدرایمان بینی.
بەڵام لەهەمانکاتیشدا ژیانی روسیا و مۆسکۆ، ماگنەتی گەورەی هەبووە، کەمێک ناخۆشی لەبیربردەتەوە، وەکو دواتریش لە بیرەوەرییەکانیدا دەڵێت: روسیا ماگنەتکی گەورەی هەبوو، هەمیشە بڕۆ لای خۆی رایدەکێشام.
پاشان تێکۆشەری ژیانی سیاسی دەبێت و پەیوەندی بە پارتی بەلشەفییەوە دەکات. ساڵی 1908 بە یەکەمجار لەلایەن پۆلیسەوە دەستگیر دەکرێت، چونکە لە چاپخانەی نهێنی بەلشەفییەکان کاری دەکرد، بەڵام بەهۆی کەمی تەمەنیەوە، ئازادی دەکەن. پاش شەش مانگی تر، لەهەمان ساڵدا دووبارە دەستگیر دەکرێت، ئەوش بەهۆی بەشداریکردنی لە خۆپیشاندانی بەلشەفییەکان، دیسانەوە بەهۆی کەمی تەمەنیەوە، ڕەحمی پێدەکەن و تەنها چل ڕۆژ زیندانی دەکرێت. بەڵام ساڵی 1909 کاتێک هەوڵی ئازادکردنی 13 زیندانی گرتووخانەی نوقنسکا، نزیکەی ساڵێک دەستگیر دەکرێت.
مایکۆفسکی هەر لەتەمەنی منداڵییەوە بەهرەی شیعری تێدا لەدایک دەبێت، لە تەمەنی پانزە ساڵیدا یەکەمین شیعری خۆی بەناوی « هەورێک لە شڕواڵ» دا بڵاو دەکاتەوە. پاشانیش کەمێک شیعری تر دەنووسێت، کە تێیدا دژایەتیکردنی سەرمایەدار و زوڵم و زۆری چینایەتی، دەبێتە ناونیشانی سەرکی. هەر لەیەکەم شیعریەوە هەست بەمە دەکرێت و داوای ڕووخانی چوار شت دەکات:

بروخت خۆشویستیتان، بروخت هونەرەکەتان، بروخت رژەمەکەتان، بروخت ئاینەکەتان.

لە پاش سەرهەڵدانی شۆڕش، مایەکۆفسکی پەیوەندییەکی زۆر قوڕی لەگەڵ شۆڕش و شۆڕشگێران دەبەست و هەموو توانا شیعرییەکانیشی بە خزمەتی شۆڕشەکە بەکاردەهێنەت، هەرئەمەش وادەکات کە نازناوی شاعیری شۆڕشی لەبەنەن.

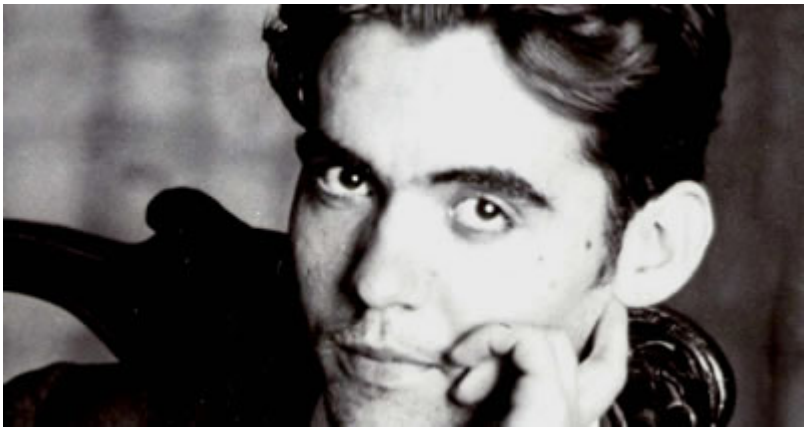
شاعیری شۆڕش

مایەکۆفسکی پەیوەندییەکی زۆر پتەویی لەگەڵ سەرانی نوێی شۆڕشەکە هەبوو بەتایبەتی لەگەڵ لینین رابەری یەکەمی شۆڕشەکە. هەرچەندە مایەکۆفسکی کەسێکی هەست ناسک بوو، داوای خۆشویستی بە ژیان دەکرد، بەڵام لە کاتی جەنگی ناوخۆدا، بە شیعرەکانی پشتگیری جەنگی ناوخۆی دەکرد. لە رووی ژیانی تایبەتیشەوە، مایەکۆفسکی پەیوەندییەکی لەگەڵ کەمێک ژن هەبووە. بەڵام لەکۆتاییدا شاعیری شۆڕش تووشی بە ئومێدی دەبەت بەرامبەر بە شۆڕشەکە و دەسەڵات، لەرووی ژیانی تایبەتیشەوە رووبەروی کەمێک تەنگژەی ئاڤیندارێ دەبەتەوە. هەرئەمەش وادەکات کە لە کۆتاییدا بەیارمەتی ترسناک بدات و کۆتایی بەژیانی بهێنەت.
هەرچەندە هەتاوەکو ئەمڕۆش قسەوباسەکی زۆر لەبەرامبەر هەکاری خەکوشتنەکەی هەیە، هەندەک پێیان وایە کە لە پاش ئاوەی دەسەڵاتدارانی سۆڤەتی پشتگوێیان خست، مایەکۆفسکی هەستی بە بە ئومێدی لە شۆڕشەکە کردووە بەتایبەتی کاتێک ستالین دەتە سەرکار. هەندەکی تریش دەیگێڕنەوە بە شێوازی مایەکۆفسکی، کە لەگەڵ کەمێک ژن و پەیوەندی سێزداری هەبوو، لەکۆتاییدا هەستی بە شکست کردووە.
جگەلەوەش قسەوباسەکی زۆر لەبارەی ئاوەوە دەکرێت، ئایا ئاوە دەسەڵاتی سۆڤەتی بوو زوەمی لەم شاعیرە گەنجە کردووە یان شاعیرە گەنجەکە خۆی زوەمی لە خۆی کرد و هەموو هێز و توانای خستە ناو گیرفانی شۆڕشەوە.
حیکایەتی مایەکۆفسکی یەکێکە لە حیکایەتی ئاو شاعیرانەی کە خەیان بە دەسەڵاتکاوە هەڵدەواسن، دواتریش زوو هەست دەکەن کە زوەمیان لە خەیان و توانا ئەدەبییەکانیان کردووە، زۆرکەسیش رەخنە لە مایەکۆفسکی دەگرن، کە لە سەرەتادا بەهەموو شێوەیەک پشتگیری لە دەسەڵات کردووە، لەکاتێکدا ئاو دەسەڵاتە سەدان نووسەر و ئەدیبی زیندانی کردووە یان لە وڵات دەریکردوون، مایەکۆفسکیش نێک هاوەستی نەبووە، بگرە داکۆکیشی لاو دەسەڵاتە کردووە، بەڵام پاشان کاتێک

کە دەستات وەکو جاران گرنگی پێنادات، ئینجا مایکۆفسکی هەست دەکات کە هەڵەی کردووە.

حیکایەتی مایکۆفسکی پێچەوانەی بەشکی تری شاعیرانی شۆڕشگێر بووە، چونکە دژی دەستاتی سیاسی بوون، بە نموونە شاعیری ئیسپانی لۆرکا، کە دوایی بە دەستی دەستاتی سەربازی ئیسپانیی دەکوژرێت.

شاعیر و هونەرمەندە مەزنەکەی ئیسپانیا

فیدریکا گارسیا لۆرکا لە یەک کاتدا شاعیر و شانووس و وێنەکێش و موزیکژەنێکی بەتوانا بوو بەتایبەتی لە پیانۆدا ئوستاز بوو. لە 5 تەموزی 1898 لە گوندێکی هەرەمی غەرناتەی ئیسپانیا لەدایک بووەو لە 19 ئابی 1936 لەلایەن دەستەلاتی سەربازی فاشیستی فرانکۆوە گوللەباران دەکرێت.
لۆرکا یەکێکە لەو شاعیرانەی کە بەشکی زۆری کارەکانی گوزارشت لە جوانیی، مرۆڤ دۆستی، ئاشتی دۆکات، لەهەمانکاتیشدا دژی زوڵم و زۆرداری بووە. بەشکی زۆری کارەکانی کراوە بە عەرەبی و کوردی، کەمێک بەرهەمی جوانی هەیە لە پێش هەمووانەوە شانۆگەریی « زماوەندی خوێنین» و دیوانی شیعری «گۆرانییە قەرەجییەکان» بەتایبەتی زماوەندی خوێنین، کاتێک کە خوێنمەوە زۆر کاری تێکردم، وام هەست دەکرد کە باسی کوردستان دەکات، لەرووی ناوەڕۆکی حکایەتەکەوە، لە کەمەڵگای کوردی دەچێت.
حکایەتی لۆرکا زۆر جیاوازە لە حکایەتی مایکۆفسکی، ئەو کەسێکی هونەرمەند بووە، لە زۆر بواری هونەریی و ئەدەبیدا بەتوانا بووە، ئەو لەیەک کاتدا کەمێک شیعر و شانۆگەری جوانی نووسیوە، هەروەها ژێنیارێکی زۆرباشی پیانۆش بووە و کەمێک پارچە موزیکی جوانی ژێنیوە، هەروەها کەمێک تابلۆی جوانیشی کێشاوە. ئەمەش لە کەم کەسدا دەردەکەوێت، بەڵام بەداخەوە ئەم هونەرمەندە مەزنە، شانسی لەگەڵ دەستات نابێت.

منداڵەکی شەرمن و نەخۆش

سەرەتا لەرکا نەیدەتوانی بە باشی قسە بکات و بجوڵێت، هەتاوەکو تەمەنی چوار ساڵی، بەمشێوەیە مایەوە، پاشان تەندروستی باشبووە. باوکی جووتیارێکی دەوڵەمەندبووەو خاوەنی زەیوزارێکی زەر بووە، دایکیشی ژنێکی خوێندەوار بووە لە بنەماڵەیەکی نەجیبزادە بووە.
هەر لە منداڵییەوە بەهەی ئەوەی تەکڵەی منداڵان نەبووە، خەیاڵ و بیرکردنەوەی زاڵبووە بەسەریدا، حەزیشی بە شانۆ هەبووە. پاشان دەست دەکات بە شانۆ و وتارنووسین، یەکەمجار لە ساڵی 1918 کتێبێکی بەناونیشانی « سەرنج و دیمەن» بڵاودەکاتەوە. ئەمەش زیاتر وەکو سەفەرنامەیەک وابوو، کە لە ماوەی پێشوودا لە نەوان غەرناتە و مەدریدا کردوویەتی. پاشان ساڵی 1920 یەکەم شانۆگەری خۆی بڵاو دەکاتەوە بەناوی سەرکەوتوو نابێت، ئەمەش کەمێک تووشی بێئومدی دەکات، بەڵام بەپێچەوانەی شانۆ، لە بواری شیعردا پێشدەکەوێت بەتایبەتی کاتێک دیوانە شیعریە بەناوبانگەکەی « گۆرانییە قژرەجێکان» بڵاودەکاتەوە، لە تەوای ئیسپانیادا ناوبانگ پەیدا دەکات. پاشان دووبارە دەگەڕێتەوە بە شانۆ و کەمێک شانۆگەری زەر سەرکەوتوو دەنووسێت لە پێش هەمووشیانەوە› زەماوەندی خوێنین» هەندەی تر بەناوبانگ دەبێت.

لەرکا نوێنەری ئەدیبە نوخوازەکانی ئیسپانیا بووە لە سەرەتای سەدەی بیستەم، کەسێکی نوخواز، ئازاد ، مرۆڤ دۆست بووە، ئەمەش لەکاتێکدا ڕەوشێکی نامرۆڤیی و جەنگ و شۆڕ بەسەر وڵاتدا زاڵبووە. کەمێک هاوڕێی نووسەر و وێنەکێشی بەتوانای هەبوو کە پاشتر ناوبانگیان لەجیهاندا پەیداکردو بوونە نوێنەری نوخوازی هونەری و ئەدەبی بوون لە جیهاندا بەتایبەتی سیلڤادەر دالی، پابلۆ نیرۆدا.
لەوکاتەدا جەنگێکی خوێناوی لە نەوان کەماریخوازەکان و کودەتاچییە فاشیستەکان بەسەرکایەتی فرانکۆ ڕووددات، لەرکاش لەناو خەڵکیدا بە کەسێکی چەپ لەقەڵەمدراوە، هەرئەمەش وادەکات کە ببێتە دوژمنی دەسەڵاتی سەربازی فرانکۆ و پاش ئەوەی دەستگیر دەکرێت، لە 19 ئابی 1936 گوللەباران دەکرێت.

گوللەبارانکردنی
هەتاوەکو ئێستاش لە تەواوی جیهاندا قسەوباسی زەر لەبارەی کوژارن و گوللەبارانکردنی لەرکا دەکرێت. هەندێک دەڵێن بەهەی هەڵوێستی سیاسییەوە بووە،هەندێکیش دەڵێن بەهەی ئەوەبووە کە کەسێکی هەمەڕەگەزباز» بووە، ڕژێمی فرانکۆش وەکو نازیەکان وایان لە هاوڕەگەزبازەکان بووە.

هەروەها گوللەبارانکردنیشی خەی لەخەیدا حکایەتکی زەر مەزن و جوانە، لەو ساتەی کە دوو سەربازی رژەمی سەربازی دەست بە پەلەپیتکەی چەکەکایندا دەنەت بەئەوەی لەرکا گوللەباران بکەن، ئەو دەستدەکات بە شیعرخوەندنەوەو کەمەک بەیتی شیعری زەر جوان دەەت، کەهەتاوەکو ئەستاش لەناو ئەدەبیاتی جیهاندا بەناوبانگە و زیندووە. بەەام ئەوەی مایەی ناخشیە، جەستەی لەرکا فەدەدرەت و کەسیش نازانەت لە کوەیە.

جەگەی ئاماژەیە لەرکا پەشتر پەشبینی ئەم چارەنووسە ناخشەی خەی کردووە ئەمەش لە پارچە شیعرەکدا دەەت:

من زانیم کوژراوم

لە قاوەخانە و گەەستان و کەەساکان

بەدوای لاشەکەمدا دەگەەان

بەرمیل و گەنجینەکان هەەدرانەوە

سە لاشەیان دزی

ددانە ئاەتوونەکانیان دزین

بەەام هیچ کاتەک منتان نەدەزیەوە.

بەدەنیایەوە لەرکا پەیوەندیەکی زەر خراپی لەگەە دەسەات هەبوو، هەرئەمەش بووە هەی ئەوەی ببەتە قوربانی یەکەک لە رژەمە دیکتاتەر و خوەناویەکانی سەدەی بیستەم کە ئەویش رژەمی فرانکەی فاشیست بوو.
حکایەتی لەرکاش لەگەە دەسەاتی سیاسی، جیاواز نەبوو لەگەە حکایەتی شاعیرەکی تری هاوەەی کە ئەویش بابلە نیرەدا، شاعیری شیلیی بوو.

شاعیرەک لە ئەمریکای لاتینەوە

یەکیک لە هاوڕێ نزیکەکانی لەرکا، بابلۆ نیرۆدا شاعیری شیلی بوو، پەیوەندی ئەم دوانە زۆر پتەو بوو، بەداخەوە لەرووی چارەنووسیشەوە وەکو یەک بوون. بابلۆ نیرۆدا شاعیر و ئەدیب و دیبلۆماتکارێکی بەتوانا بوو. ساڵی 1904 لە دایک بووە و ساڵی 1973 کۆچی دواییکردووە، هەندێکیش دەڵێن لەلایەن حکومەتی دیکتاتۆری پینۆشۆوە، دەرمانخوارد کراوە و کوژراوە. ساڵی 1971 خەڵاتی نۆبڵ بە ئاداب وەردەگرێت.
نیرۆدا نێک لە شیلی بگرە لە تەواوی جیهاندا ناوبانگێکی گەورەی هەبوو، لەمبارەیەوە ڕۆخنەگر و بیرمەندی ناسراوی ئەمریکی هارڵد بلوم دەڵێت: بەهیچ شێوەیەک ناتوانین بەرواردی شاعیرێکی ڕۆژئاوایی لەگەڵ نیرۆدا دا بکەین. نووسەری ناسراوی کەڵەمبیی و جیهانی گابرێل مارکیز کە هاوڕێیەکی نزیکی نیرۆدا بوو، لەبارەیەوە دەڵێت: بابلۆ نیرۆدا باشترین شاعیری سەدەی بیستەم بووە

دیارە نیرۆداش خاوەنی حکایەتێکی زۆرە لە بارەی سیاسەت و شۆڕش و دەسەڵاتەوە، لەجیهانیشدا چ شیعرەکانی چ کتێبی بیرەوەرییەکانی، مایەی سەرنجی جیهان بووە لە کوردوستانیش شاعیری کۆچکردوو شەرکە بکەس، زۆر هەگری شیعر و کتێبی بیرەوەرییەکانی بوو، تەنانەت لە دیدارێکیدا دەڵێت: دەمەوێت بیرەوەرییەکانم وەکو ئەوانەی نیرۆدا بنووسمەوە.
ساڵی 1920 لە قوتابخانە «گابریلا میستراڵ» دەناسێت، ئەم ژنە نووسەر و ئەدیب و دیپلۆماتکارێکی ناسراوی شیلییە و ساڵی1945 خەڵاتی نۆبڵ بە ئاداب وەردەگرێت. ئەم ژنە دەرگایەکی گەورەی ژیان و ئەدەب و سیاسەت بە نیرۆدا دەکاتەوە و کاریگەری گەورەی بەسەرەوە دەبێت.
نیرۆدا ساڵی 1919 یەکەم قەسیدەی خۆی دەنووسێت و ساڵی 1921 یش دیوانی شیعری « بیست شیعری خۆشەویستی» بڵاودەکاتەوە، ئیتر لەوە ئەم نووسەرە نێک لە شیلی بگرە لە تەواوی ئەمریکای لاتین دەناسرێت.

پاش تەواوکردنی بەشی زمانی فەرەنسی لە زانکۆی سانتیاگۆ، ئەم زمانەش هەندێ تر دەرگای تر بە رووی ئەم نووسەرەوە دەکاتەوە.

نیرۆدا و سیاسەت

نیرۆدا لە سەردەمی خوێندکاریەوە لە زانکۆی سانتیاگۆ، پەیوەندی لەگەڵ گرووپ و کۆمەڵایەتییە چەپەکان دەبێت، پاشانیش تێکەڵی ژیانی سیاسیی و ئیداری وەاتێکی دەبێت و لە ساڵی 1927 ەوە دەچێتە بواری دیپلۆماتیی و لە کونسوڵگەریی و باڵیۆزخانەکانی وەاتێکی کار دەکات، لەرێشەوە جیهانبینی زیاتر دەبێت و سەردانی وەاتانی ئاسیا و ئەورووپا و ئەمریکای لاتین دەکات و خێڵکی نوێ دەناسێت.
لە ساڵی 1933 لە ئیسپانیا لەرکا و گرووپی ئەدیب و هونەرمەندانی نوێخوازی دەناسێت و لەگەڵ لەرکا پەیوەندییەکی ئەجگار بەتینی دەبێت. نیرۆدا لەکاتی جەنگی ناوخۆی ئیسپانیادا، پشتگیری کۆماریيەکان دەکات و دژی حوکمی فرانکۆ دەوستێتەوە.

نیرۆدا و کێشکی دەسەڵات

ئەوەی جێگەی سەرنجی منە هەڵوێستی سیاسیی ئەم شاعیرە مەزنەیە بەرامبەر بە دەسەڵات. لەکاتێکدا ئەو لە دژی رژێمی دیکتاتۆری و فاشیستی خۆباتی دەکرد، لەهەمانکاتیشدا لەبەر هەڵوێستی شۆشگێرانەی چەندیجار زیندانی کراوەو ئاوارە بووە، کەچی دەستی نزیکی کۆمەک رژێمی دیکتاتۆر بوو لەوانە» ئەمانیا رژەهەڵات و یەکێتی سۆڤێت». هەر ئەمەش وایکردووە کە لە بەشکی زۆری وەاتانی رژئاوادا هەندێ خۆشەویست نەبێت. ئەو هەندێ لە دەسەڵاتدارانی ئەمانیای رژەهەڵات نزیک بوو، ساڵی 1949 تەواوی بەرهەمەکانی لەسەر بودجەی حکومەت بە چاپ دەکێن، کاتێکیش مرد، وەنەی ئەویان بە پوولی پێستەوە کردبوو، ئەمەش زیاتر وەکو هاوسۆزی خەیان بە ئەو شاعیرە دەربڕیی و بە شاعیری خەیانیان دەزانی. لەهەمووی ناخۆشتر ئەوەیە، کاتێک ستالین ساڵی 1953 دەمرێت، یەک قەسیدە بە ستالین دەڵێت و دواتریش دەکرێتە گۆرانی، زۆر ستایشی ستالین دەکات، ئەمەش لەکاتێکدا کە ستالین ملیۆنان هاوەاتی خۆی کوشتووەو حاکمێکی دیکتاتۆر و ستەمکار بووە، دژی بەشیکی زۆری نووسەرو شاعیرو هونەرمەندانی روسیا بووە. . ئەم هەڵوێستەشی دەبێتە لەکەیەکی ناشیرین بە کۆمەڵایەتی ئەم شاعیرە هەست ناسکە.
هەتاوەکو مردنی هەندێ لە ئەورووپا و ئەمریکادا گرنگی بەکارەکانی نەدرا، بەڵام پاشئەوەی پینۆشی کودەتای بەسەر ئالیندی کردو کۆتایی بە ژیانی دیموکراسی هێنا، ئینجا رژئاوا گرنگی بە کارو

بەرهەمەکانی نریدا دا.

ئەو نزیکییەی لە دەستاتی سیاسی وەاتەکییەوە، وایکرد دواجار ببێتە قووربانی، ئەوبووو کاتێک جەنەرال پینۆشێ کودەتای سەربازییەکەی کرد، دەستیکرد بە پاکتاوکردنی تەواوی ئەوکەسانەی کە لە پارتی کۆمۆنیست و چەپەکانەوە نزیک بوون، نیرداش جگەلەوەی کەسێکی چەپ بوو، هەروەها هاوڕێ و دەستی نزیکی سیلڤادۆر ئەلیندی سەرکی هەبژێراو بوو، هەربۆیە کەوتە بەر هەڕەتەکە. هەرچەندە کاتێک ساڵی 1973 دەمرێت، حکومەت وای رادەگەیەنێت کە بەهۆی جەلدەی دەوڵە مردووە، بەڵام پاشان ساڵی 2013 کاتێک تەرمەکەی هەڵدەدەنەوە دەیپشکنن، ئینجا دەردەکەوێت کە ڕژێمی سەربازی پینۆشێ ڕەشی لە کوشتنیدا هەبووە.

دوا قسە

هەموو ئەو شاعیرانەی کە باسمکردن، بەرهەمەکانیان جگە لە شیعرە سیاسییەکانیان، مایەی جوانی و گرنگی پێدان بوون لەلای جیهانەوە. بەدنیاییەوە گەر سەیری مەڕووی ئەدەبیاتی جیهانی بکەیت، پێیتی لە حکایەتی سەیرو سەمەرەی شاعیران لەگەڵ کەشکی دەستات، من تەنها باسی ئەم شەش شاعیرەم کرد، شاعیری زەریش ماون کە باسیانم نەکردووە، هەوە دەدەم لە کاتێکی تردا، باسی شاعیرانی کورد و دەستاتی سیاسی بکەم.

سەرچاوەکان:

1 . خبراء: الشاعر التشيلي بابلو نيرودا «لم يمت بالسرطان. www.bbc.com/arabic

2.www.whoswho.de /pablo-nerudal

3 Suche nach dem Grab des Poeten Garca Lorca/www.dw.com/de.

4 .مایاکوفسکي: لغته، ثورته، موته//www.bidayatmag.com

5.الجواهري .. شاعر مداح ومتناقض ومتقلب المزاج/ جهاد فاضل www.raya.com

6. سعاد الصباح اعدمت قصائدها في عشق صدام . www.watan.com

7.مایاکوفسکي… الناطق الشعري باسم ثورة أكتوبر الروسية/ جريدة الشرق الاوسط. الاثنين – 29 شوال 1438 هـ – 24 يوليو 2017 مـ رقم العدد [14118]

7. من هو المتنبي/ www.arageek.com

8. اميل زولا. في الرواية و مسائل أخرى.ترجمها عن فرنسية. حسين

عجة. الطبعة الاولى. هيئة ابو ظبي للسياحن و الثقافة. 2015

دووشيعری سروە سا□□یی

تـــنوسـکی قـبارە بچوك شتگـلـکم تیا نـــوسی
کـم کـمـ قسـی خـش
لـ تـنگژکان لاپـــکانیم شین ومـر دـکردـوـ بـ
گازاندـی بـ چارـ وهـ ،لـبری چاکـی سـربـخـ
بـ نمونـ جارـکیان نـخـش بووم
نامـیـکی دوورو درـژم نوسی..
نوسیبووم
تایـیـکی گـرمم لـیـ،خـزگـ لـلام بووایـی
وتـــایـ گـرمـکـمت ساردوهـورکردبایـوـ بـ وخساری
یـئارامت ،و مـرهـمی پـنجـکانت ،
بـهـنیـ ونـو تا□□کانی پرچم گوزـریان کردبایـ ،هـندـی نـبرد
لـرز جـستـی شـکـت کردم …کوا لـرـبوای
ملپـچـك.. یا بلوزـکی شیعرت لـبـرکردبام
تا جیـ□جیـ و شـقـی ددانـکانم
وشـی ناوتیان نـقرتاندبووایـ ،یا نیگایـ گـرمـکانت وـك
فـرویـکی جـمسـرـکان بیانپـچابووایـم
لـبری ناردنی نامـکـ لـژـر سـرینـکـم دامنا
لـخـونمدا ..هاتی،و نـهاتی
یـئاگام لـ خـونیش نـما،
چما!
تـنیایی بـغیلی بـ خـونیش دـبا،
یـئادـمی مـخـوقـکی چلورـیـ
بـستـ□□کـ
هـست کـشمـکـشی لـگـ□ ناکا،
ناساغیش بـلای یـکمان نابا وـامانناچـ□کـنـ…
دوورکـوتمـوـ سا□انـکـ هـموو وـرزـکان و□نگـکانی گـ□ا ،گـ□ان
یـك لـ دوای یـك
تـمـن گرژبوو و هـستـکانم لـناو بران،
نـپرسیت ونـهاتی ونـگووتت

بۆ نەهاتی
کە سەرسەختە یەادەمی لەدووری یەازیزانیشی بۆباکە..
لە شار بووم
زانیت ونەتزانی
درمە ،هەراسانە
هامشووم
زانیت لە کەانە تەنگەبەرکەی پزیشکان کاغەزی
چارەسەرم بۆ نوسرایە وبۆ تەماشایێکی
بۆ نوکی پەنجە و ێێیشتی..
نەتزانی پەنجەی دەست هەژمار
تیشکی هەتاو دەبینم وخۆو بۆ یەومەد و
پرچی یەەندەشە دادەهێنم ..
هەر عەیامەکە وادەکشم جەستەیەکی شەکەت ناپرژەمە سەر ماێیەاوایی
…
بونیـــادەم دە ێێقە لە دەردە کوشنـــدەکانیش لایەك لەیەـــازیزانی
ناکاتەوە…
بۆ نامرادی دەنۆ چاوی ماندوویتیشی هەر لێێی..
لە ێێستوەانتەکە دانیشتبووی
نەهاتیە یەۆو دیوی مەزەکە بۆ هەواێێکم بێێام دزەی دەکرد
نیگاکانت
دەستەکانی هەردووکمان وەك تاێێ سپیەکانی سەرمان
پێ بوون و نەبوونی بەرامی بۆ یەکیمان
نەهاتی..
کەواتە یەادەمی سندوقەکی بەتاێێ
نە ناساغی
نە چەرمەسەری
نە دووری یەازیزەك
پەی ناکاتەوە لە سەز
یەۆوەی دەتوانە یەۆو یەامەرە بۆ تەلە
ویەۆو تارە بۆ تەنە
بژەنە وبۆیەاگای بهەنێت ..
پەاو پەی بکا لە نزیکبوونەوە وفەرمانبکا لە خەشویستی
مـەرگـە و بەس
بۆیە کەمردم وەرە لە تەنیشت چراکەی لای سەرینەکەم
نامە نەنەردراوەکان ببە …و
سەردانم بکە ..تەنیا
وەرە ..

یەکەم جار ،
یەکەم نیگا،

کەبینیتم دڵخورپە دایگرتم،
نەمدەزانی بە ..
بەڵام زانیم شتگەلێکی سەروو هەزو دەگوزەرە
دەمزانی
ئەو چاوە ڕەنگەکان ئاوەتەبوونە
وەک پایز جوانی لە پەڵک و
خەزان لەپەڵی ئەودیوی بە پەنهایی دەمانبینن و زوو دەردەکەوە…
دەمزانی سەوزەانــە لە بارستایی گەورە ڕەگ دادەکوتە لە دەمەوو
بەرگی ناگرم و زوو هەدەوڕە…
بەڵام نەمدەزانی وا زوو لەپەلوپە هاوشتن بازنەیی
دەمکەوننە،
ئەو چاوە بەک بە حەوسەڵە دیار بووی
بەڵام دانسقە پر سەلیقە
هاتیە گە ،
کاتژمێرکی قەبەت لە دەستبوو
میلەکانی وەک ڕەژگار پەلەیان بوو ،لەدەوانی و دیسان بەباکانە
دەهاتیەوە گە،
منیش بە یەک نوقە سەرم دادەخست و
کەم ،کەمە ..
وەک دەندیەکی کەوی ناوی نیگاکانتم دەکرد،
دەمزانی ئەو چاوە… جیاواز بوو
بەجیاوازی دەوات و
گەرنەمنتەوش
جیاواز مشتی یادەوەری پە جەدەهەەت..
ئەوەی نەمزانی بە تەپەی و ووخا
پردی نەوان دوو نیگا،
ئەو چاوی کراسکی سپیت پەشی بوو
هەندە بە پەرتەوازەیی ، پەی کورسیەکەت گرتبوو
دەپە قاوەکانی کە دەژانە یەخەی کراسکەت

شایەتحاڵی ئەو شۆڕانەتبوون ،
گەمەی... دەست وکاتژمێرەکەت،
داکردن وپشینەوەی ...چاکەتە نێرمەکە بەهاریەکەت،
شتگەلێك عەیارانە درکم پێدەکرد
توند ...
خەت دەگرت..پێی نەزانم ..منیش
تەواو وەستاو بە جمەیەك واق وەماو
وەڵە،
بەقی گەکانەك سارد ...سارد
ەووەتەکانی گەرمدەکردم ،
ەەژگەڵەکن
جوانی دەبارەنــن
پەوشك دەهاوەــژن
بەرکەوتەی هیچ نابن ،هەوێنەك جەدەهەـــن و
وەك دوو جەمسەر ،هەرگیز ناتگەیەنن...
زەر شت هەن جیاواز بگرە مرۆڤکانیش هەن لەهیچ کەس ناچن،
ەەژگەڵەکیش هەن ..وان ..
ەەژگار هەیە... لەسەرووی هەموو ەەژکانەوەن
بەروارەکەی
ەوانینی دووری ..خەرەکەی
تریفەی سەرلەوی.. مانگەکەی
ئەو کزەبایەی لەشەشتەکانی یاری بە عەترەکەی دەکا
ئەو تەنیاییەی کە لەناو مرۆڤگەلەك پەرتەوازە هەشت دەبا،
ئەو ەەژە لەیاد دەرناچە
لە سوچەکی ناخەوە تەرا..
قەدەر..قەدەر
سەرەك هەەدبەە و لە تاریکی کپ دەکرە
بەبەرچاوا پەیکەرئاسا لەنگەردەگریت هەندە نابا وەك
شەرەبەفرینە دەتوتەوە و بە ئەرزش بەەام هەرگیز
بە هەتا ون نابەت.

سروە سااەیی

ناوی کتێب: زمان و بیرکردنەوەی شیعری … نووسەر: حەکیم مەلا ساڵح

بابەت: لێکۆڵینەوەی ئەدەبی
تایپ و هەڵەگری و ڕێنووس: نووسەر
نەخشەسازی ناوەرۆك: سامی عەلی بندیان
نەخشەسازی بەرگ: میدیا ئیبراهیم شكاك
چاپ: چاپخانەی ڕۆشنبیری – هەولێر/ 2016

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن …

نامەی پڕیدڕخت، بۆ سێید مەحموود…نووسین: حامید عەسکەری وەرگێڕان: دادیار ئازاد

بۆ ناوی گوڵاوی خۆشەویستیەکەم

لێدەورت گەڕام.
دەردت لێ گیانم بکەوێ.
مردم و ژیامەوە، تا نامەکەت گەیشت.
ئەم دوورییە بۆ دین و ئامانێ، هەر بۆجارێک ماڵی وێران کردووم!
ژن کاری نەوماڵ و چێشتلێنان و گسکدان و پاکردنەوە و هەڵگرێ و دانەش، نەیکوژێت، ئەم بێهاودەمی و دوورییە هەر دەیکوژێت.

لە نامەکەتدا گوتبووت: دڵ بەندێ کراویت.
ڕاست بێندی دەم پسا!

دڵک پڕیدەختت دەبڕ بمرێ. مەردی کەوتۆتە دەست پۆلیسان و ئەویش بەخەبەر بووە و لە ژوورەکەیدا قژی هەنیوەتەوە!
ئەوەی گیانی من و تەی بەدەستە، خەی شایەد و ئاگای لێیە،
کە حاڵوبارەی دەی منیش، هیچی لە ژوورەکەی زیندانی تە کەمتر نەبووە.

بارودۆخی وڵات هیچ باش نییە.
مەشروتەچی، کۆمەڵان بە کۆمەڵان وەک پرتەقاڵ چرچ و داوێرەکان، بەسەر درەخت و دارەڕاکانی شاردا هەڵتەقیون.
وەڵامی ئازدایخوازان ئاگر و ئاسنە، شاربەدەرکردن و دارکاری و فڵاقە!
ئەم هەژانە دەم هەر بەو شووشە گوماوە خۆشە، کە لە ئەوپا بەت هەوانەکردووم.
شەوانە لە بسک و کەزیمی هەدەسووم.

سەید مەحموود گیان...
بوومەتە ماینەکی سەرکەش و بزۆو.
نە قامچی، نە تانوتۆشەری باوکم دەستەمم دەکات،
نە گفتولفت و دەدانەوەی دادەشم.
ئارەقەی شینومەرم پە کردوون و بە کەسیشیان کەف ناکرەم.
سەرباری ئەوەی خەشم هیلاکم و هەنهەن ئارەقە دەردەدەم.

سەید گیان دەزانیت:
ژن کە پەگەیشت،
دەبەت دەی بە کەسک خەشبەت و هاودەمکی هەبەت.
دەی بەهاودەم هەر زوو؛
لە بەریەک هەدەوەشتەوە.
سیس دەبەت.
بەگەن دەبەت.
دادەزەت.
دە ناسکە، هەک دەەی ئاوریشمە!

نە دەست و دەم دەچەتە ئەوەی؛ بە دارچین سەر حەەوا و شەزەرد بنەخشەنم،
نە شەوق و زەوقی وەسمە و سوراو و سپیاوم هەیە.
دوەنی دادەم دەیگوت، برەکانت دەەی پەچکی بزنن.
حەقی ئەوە وا دەەت؛ مادام بە برە ناچن.
چ جیاوازییەکی هەیە، لە پشتی چاوم دوو پەچکەبزن هەبن، یانیش

کلکەمشک و تاڵ زڵ!
بە قەولی باوکم: چاو هەر بڕکێکی ئاوە دەت، "دلبەر"ی پێ ببینیت.

تۆ لەرە نیت، کوپەی ئەسکەندجۆبینی قەزوینی؛ کە زەرت پێ خۆشبوو.
لە ژەرزەمینی چێشتخانەدا بەمنەتەوە و نەبەتە ژەقنەبوت، ئەدی ئەمە کاری خوا نییە!
جا چلۆشی بەسەردا تێپەیو.
هەروها بەسەر دەی منیش.

تەمەنم بەتە سەر تەمەنتان ئاغا سەید.
بە سەری پڕغەمبەری باپیرگەورەتان،
نیازی بڕووویی و پرتەوبڵاڤم نییە، بڕۆام بە خوا سەبرم نەما!
گومانم هەیە، لە کەلەژی پزیشکیی پاریسدا، بەشی ئاوە فێرە پزیشکی بووبیت، کە لە چارەی دەردی دووری و دابڕان تێبگەیت! بەسە بیبڵێو.
سەرێک لە "یەزد" بدەو و بە هاواری دەم بگە.
بریەنانم ساڵژ بکە و دواتر بگەڕەو ئاوە.

سەبوریی من هەر ئاو نامێە بوو، کە بەدرەنگاوە گەیشتە دەستم، لەگەڵ ئاو شووشە گوڵاوی؛ کە خەریکە وا تەواودەبت.

کە دەڵێن ژن (ناقسیول عەقڵ)ە،
ڕاست دەکەن، وایە!
ئەگەر عەقڵم هەبووایە؛ کراسەکەتم بەسەر سەرینەکەدا نەدەکەشا، کەزیەکانیشم بکەمەو و سەری پێدا بکەم!
ئاوەنییە تۆ پیاویت!
ئاوە کە عەقڵتان تەواوە و بەعەیبە.
ئاوە کە ئاوەپاتان بینوە و پزیشکیتان خوەندووە.
بفەرموو وەڵامم لە بگەڕەو: بزانم ئاو "زەعیفە" و "ناقیسول عەقڵ"ە قوەی کوە بە سەری خەیدا بکات!

بڕاگەت پەریدەخت.
ماچەکیشم ڕەگەڵ داوە.

نووسین: حامید عەسکەری
وەرگەڕان: دادیار ئازاد

کتێبی (پریدوخت، مراسلات پاریس/ طهران)، بریتییە لە (٤٠) نامەی ئەدەبی و عاشقانەی نێوان دوو کەسی خەیاڵی.

(پەریدەخت) کە لە ئەرانە و، (سەید مەحموود) کە بە خوێندنی پزیشکی لە فەرەنسایە.
بنووسی کتێبەکە (حامید عەسکەری)ـیە. کە نامەکان زادەی خەیاڵ و هەستی ئەون، بە شێوە و سەبکی زمان و ئەدەبی سەردەمی قاجارەکان نووسراون.
لەپاڵ هەستی خۆشەویستیی ژنومێردانە و دەردی دووری و دابڕانیان، هەندێک باسی سیاسی و کۆمەڵایەتیی ئەو ڕۆژگاریشمان بۆ دەخاتەوە.

ناوی کتێب- لەقینی بەردەکان … نووسینی- سەلام عومەر

ناوی کتێب- لەقینی بەردەکان
بابەت- ڕۆمان
نووسینی- سەلام عومەر
پیت چنین- نووسەر
دیزاینی بەرگو ناوەڕۆك- هێرش مەغدید
چاپخانە: تاران
چاپی یەکەم 2020

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن …

تازەترین پێناسە بۆ عەشق

ئەویە عەشق پێناسە ناکرێت .. بەشی دوانزە...خەدواندنی: ستیڤان شەمزینی

ستیڤان: خەشم دەوێ، بیرت بێت لە چ سەختییەکی ژیاندا عەشقی تەم لە بیر نەکردووە، تە دەبێت نەهێیت بمرم، زەر ئیشم ماوە و هیچ خوونکم نەهاتتە دی!!. ئاخر هەمیشە لە شەودام و رۆژی من مەرگ بەیە نامەوێ هەبێ!!، ئەستا وەرە تەنیشتم یەک ماچم بکە، تاکوو هەزاران سالە تامی بکەم.
لیزا: لەسەر هەموو شونکی جەستت سروودی ماچ دەنووسمەوە، لەناو تەدا وەک پشکەیەک بەهەمنی گەشاومتەوە.
ستیڤان: بیرمە یەکەم سات نیگای گەرمت دەی منی وەک تەنوور گەرم کرد، بیرمە یەکەم چرکە سیحری چاوەکانت تەوی عەشقی لەناو رەحمدا چاند.
لیزا: ژیانی هاوچەرخ عەشق تەنانەت سەکسیشی خاڵی کردۆتە لە بەها و مانا راستەقینەکەی خەی!.
ستیڤان: مرۆڤی هاوچەرخ چەند لە رووی تەکنەلۆژییەوە گەشەی سەندووە هەندەش لە بەها بەرزەکان پاشکەشی کردووە! عەشق بووەتە حکایەتکی گوێ ئاگردان و زەرترین پرسەکانی سەکسیش بریتین لە پرسەیەکی میکانیکی رووت کە لە بری چەژ بەخشین، مرۆڤ ماندوو دەکەن.
لیزا: چەن دەکرێت عەشق سەکسی تیا نەبێت یان سەکس عەشقی تەدا نەبێت؟.
ستیڤان: سەکسی بێ عەشق تاوانێ و عەشقی بێ سەکس پووچە. ئەمەش تازەترین پێناسەی منە بۆ عەشق.
لیزا: تازەترین پێناسە بۆ عەشق ئەویە، عەشق پێناسە ناکرێت!.
ستیڤان: پێناسەکردنکی جوان بوو، خەی لە خەیدا ئەمەش پێناسەیەک بوو. بەڵام من عاشقی تەم، ئەو گوڵە بەهاریەم لە پایزی دەتدا دەڕوەم. ناهەم کریستاڵی دەت درزی تێبکەوێت.
لیزا: لە شکاندنی شوشەی دەمدا، تاکە زیانمەند هەر خەتیت.
ستیڤان: وایە، دە وەک بلووری چرا وایە، وریای نەبیت نک هەر دەشکێت بەکو خەت ئامادە بکە بۆ تیغبوون بۆ پارچە شکاوەکانی ئەو بلورە ناسکە! دەی منیش لەو بلورە ناسکترە، بەڵام زەر سامناکانە تیغت دەکات و زامی قووڵ لە تەدا دروست دەکات!!.
لیزا: گوومان لە عەشقت دەکەم، ئاخر چەن دەتوانیت کەسک تیغ بکەیت

بەشک بووە لە وجودی تۆ؟! .
ستیفان: من وردوخاش دەبم و تەش یاریی بە پارچەکانم دەکەیت، ئەوە دەتبەتەت!! شووشەی شکاو چ گوناهێکی هەیە لە کاتێکدا خۆت وردوخاشت کردبێت؟!.
لیزا: کەواتە کاتێک هەموو شتەکان دەدەنیت تەنیا عەشق دەتهێنێتەوە مایە، کاتێکیش لە عەشقدا دەدەیت هیچ سەرکەوتنێکی تر ناتهێنێتە مایە!.
ستیفان: نیتچەی فەیلەسووفی ئەمانی هەمیشە ئەمەی دەگووتەوە "مرۆڤ بوونەوەرێکی ناتەواوە، هەر کاتێک خۆشم بووبێت، خۆشویستیەکەی دەمکوژێت!" ئەوتا منیش ئەوەندە تەم خۆشدەوێت و هێندە قووڕچووم لە ئەوینتدا بواری گەانەوەم نەماوە، هەروەک ئەوەی لە بەرزاییەکەوە فەدرابمە خوارێندکەوە، بەدەم ئازاری ئەو عەشقەوە دەمرم. ئەمە قسەیەکی تەقلێنراو، بەڵام چێندیش ترسناک بێت قسەی مەشکی خۆم دەکەم.
لیزا: منیش لەسەر چوار ڕەسا چینییەکە خۆشمدەوێی! ئەوانیش بریتین لە: مایتری واتە هونەری دەخۆشکردنی خۆشویستەکەت. کارنا واتە لابردنی لابردنی ناخۆشییەکانی سەر ڕەی خۆشویستەکەت. مەدەتا واتە هەستکردنی بەردەوام بە خۆشی خۆشویستییەکەم. ئەپیشکا، واتە هاوسەنگی لە نێوان خۆم و خۆت، بەو جۆرەی من هەر تەم و تەش هەر من. کەواتە هەرگیز مەبەستم لە جوگرافیای دەی من.
ستیفان: بە من مەبەستم، چوونکە نە قاچی ڕشتنم ماوە، نە باڵی فڕین. تۆ پێتوایە لەو گەردوونەی خۆم کە هەر تێیت دەتوانم بە کوێی تر بڕۆم؟ گەردوونێکی تر لە کوێ بدۆزمەوە؟.
لیزا: لە عەشقدا دوو مرۆڤ بوونی نییە، یەک مرۆڤ هەیە، یەک جەستە و هەست و نەست و ڕۆح هەیە. ئەگەر عاشق هەست بە ئازارەکانی مەعشوق نەکات و ئازاری پێوە نەکەشێت، ئەگەر غەمەکانی عاشق دەی مەعشوق دانەخورپێنە، ئەو پەیوەندییە هەرچییەک بێت عەشق نییە. کافکا وتەنی "سەری هەر سەدیەک تەنیا یەک عاشق دەردەکەوێت". لەبەرئەوە عەشق کردەیەکی دەگمەن و شازە، بەیە مەرج نییە هەموو پەیوەندییەک سەرەنجام بگاتە عەشق، ئەگەر پەیوەندیی لە دامەنی پرسەکەدا بێت، عەشق دوا پلە و خاڵی کۆتا و باڵایە.
ستیفان: عەشق دەبێت بەرچوو "موعجیزە" بخوڤقێنێت، ئەگەر وا نەبوو لە شوێنکی تر و لە ژێر ناونیشانێکی دیکەدا بە پەیوەندییەکێت بگەین. عەشق دەبێتە تاڵاوت لا بکاتە شەربەتی ژیان، دەبێت مازخی بیت و ئازار بە خۆشیی لەکبەدیتەوە و وەک بادە بینۆشیت. عەشق بە حوزن و کارەسات کۆتایی دێت، ئەگەر هەموو لەحزەکانت هەر شادیی و ئاهەنگ و قاقا بێت، ئەوە بزانە عەشقت دەاندووە، لە مەملەکەتی

ئاهەنگ و کەیف و سەما مافی پەنابەرێتی هەمیشەیت وەرگرتووە. عەشق چاوبازیی و دەستبازیی نییە، وەلێ لە نیگایەکەوە دەستپێدەکات و بە ئازارێکی جاویدانی و فەوتانێکی پڕ لە سۆز کۆتایی پێدێت.

لیزا: عەشق چییە و چیش نییە؟ عەشق هەموو شتێکە و هیچ شتێکیش، عەشق بە دەست ناگیرێ، بە چاو نابینرێ و بەن ناکرێت، کەچی باری قورسترین ئەرک لە ئەستەمان دەنێ!!، بە ئاوەی هەست بە لەرینەوە و بزاوتنی بکەین، پاڵمان پێوە دەنێت بە دروستکردنی ئەفسانە و خوقاندنی بەرچوو، بە ئاوەی رەنگی دیار بێت، رەنگی خەیمان پێدەبەخشێت، بە ئاوەی تامی لە توانای وەسفکردندا بێت، هەموو ئازارێک دەکاتە باسوق، هەموو رەگەیەکی پڕ کەسپ و کەندەڵان لە بەردەمماندا دەکاتە ساباتێکی دەگیر و کەژێکی تژ لە گوڕ و دیمەنی دڵەفێنی ژیان.

ستیڤان: عەشق دەمانکاتە کەیلە و دیلی مەعشوق، وەلێ ئازایەتییەکی تەواومان پێدەبەخشێت. لە عەشقدا هێندە ئازا دەبین، سۆ لە هیچ ناهەمواریيەک ناکەینەوە، کەچی هێند سەیرە، ئاوەندش ترسنۆک دەبین، وا دەزانین کۆتایی عەشق، کۆتایی هەموو شتێکە لە پێشیانەوە کۆتایی خەمان، واتە کۆتایی فیزیکیی و رۆحی خەمان وەک بوونەوەرێک.

لیزا: عەشق پێناسە لە خۆ ناگرێت و کورت ناکرێتەوە بە چوارچێوەی یەک پێناساندن، ئەمەش پێچەوانەیە لەگەڵ خووی ئەکادیمییەشارەزاکان کە فەربوون پێناسەیەکی دیاریکراو ببەن بە باڵای هەموو شتێکدا. قەتیسکردنی عەشق لە بۆتەی یەک پێناسەدا، هاوکێکە بە تیرەرکردنی، تەقەلایە بە سنووربەندکردنی لە میانەی یەک چێوەدا، ئاوەش پێلوپێکردن و رووتکردنەوەیەتی لەو مانا و تان و پۆ بەربەاو و گشتگیرەی هەیەتی.

تێبینی:

ئەم تێکستە بریتییە لە مانلۆگ نێک دیالۆگی دوو کەس، کەی بەشەکانی ئەم مانلۆگانە لەنێوان 2010-2017 نووسراون. لە بەرگی دووەمی کتێبی "قوتووی عەتار" لاپەڕە 488-522 بەشەوەی کتێبی کاغەز لە ساڵی 2018 چاپ بوون

ئاشووبی کاتژمێری بوون … شیعر/ کاوە عوسمان عومەر

تۆ لە پرسیار ناوەستی
کە تیشکی یەکەمی بوونی نارد،،
کە لە کاژێرکان جەستەی دروست کرد،،
کە لەسەر قۆناغی کاتژمیری بە هودەیی…
چاودێری هاتنوەی…
خۆت گۆاوکانی مەرگی کرد؟
خۆت ئەبیتە گرانیکی بیرچوو،،
کاتێک کاسك لە ڕح،،
وا خەریکە لە شرابی ..
خەشبەختی بەتاڵ ئەبە،،
عوودی زەمەن، لە ئامادەیی،،،
هەستی مرۆڤ پەرتبوکان بەجێشە،،
بە ئاوەزانی گۆک..
لە دۆک،،
لە خۆمەش،
بە دەیکی تر..
لە خۆ و زیخ ،،
گەی دۆ کەم تەمەنکان،،،
هەندەی خەر،،
بەجێشن بە خەسوتان،،
گەکانکە لە حەز،
لە ناو چاوی گەردوونی بوون،،
هەر بوونک خەی،،
داهاتوشی هەر سرابە ،،
بوونکان، بۆام لە پڵە قاژەی…
گاتجاریانە ناوستە،،
بە چنگە لمک لە وشەو…
خەو، تەنها چرای کزی..
بەردەم چۆدوکۆی..
چارنوسیان دائگیرسنن،
پاشان سەوکان،،،
لە قۆاغ ەوبارا چیدکەن،

کە باڵی فڕیمنگەی دەربازبوون سوتابێ،،
بەڵەم خەی دیار نەبێ؟
مرۆڤیش خودی خەی،،
کتێبی بیرەوەریە،،،
کەچی لە کتێبخانەی ئەفسانەی…
دارستانەکانی ئەندەشەدا،،
بە دوای شیعری گۆرانیلەکی..و..
شەونمە مانگ و گزنگە تر،،،
نەرگزە لەو ئەگەیی،،
هەربەیەکیشە من شەپەلەکانی..
ژیانم بەلا داوە،،،
تا هیچ نەبێ…
لەم چەند ساتە دەزخیە قەشەنگە،،
لە ژێر کاتژمێری مەزنی بوونا،،
چنگە ئاورینگی ئەبەدیەت بگرم،،،
ئەی پلیکانە کریستاڵیەکە،،
بەرەو تارای پەمەیی مانگ،،،
ئیتر دەروازەیەک پیشاندە،،
ئێیەک، باڵە فڕەک، هانایەک..
بەڵام لەبەردەم قەڵای کاتژمێرا..
هەمیشە مەترسی پەرتبوونە،،،
گەر خەیاڵ نەبێ
لە فیردەوسە لە سروتی سەمای خەسوتان،،
پشوێکی فڕنکەرەوەی ڕۆح ،،
هەرگیز نابێ،،
ئای ئەبەدیەتی شیعر،،،
ئای شەپەلی زەریا،،،
تەنها تارای پیرەزنە..
ڕووی سەرابیم لە جوانی …
گزنگەکا وون ئەکا،،
نزرگەیەک لە شیعری ماچی کازیوەیەک ،،
بە گۆڵە لەیلەکی عیشقەک،
گەرچی تەمەنی ،،
لە باڵەفڕەی پەپولەیەکی…
ئاوی کەمتربێ،،
تەنها مەرگی ڕەنگینی..
ناو دڵی مەستە،،،

ئەبەدیەت هەڵهاتنە بەرەو..
کەنگی گەنمە سەرخۆشکان،،
لە ژێر گیتاری شینی خەرا!
بەهام لە بەردەم قەڵای کاتژمێرا،
کەس ڕەحی شکەتی ئەوی تر نابات،،
هەرکەسو لەم شانە تراجید کەمیدیایە..
بەردەم قەڵای مەزنی کاتژمێری بوون،
بەشی هەڵگرتنی پریاسکەی..
ئەسک و پروسکی خەی ئەکات،،
باشترە تەنیا بیت،
کاپتنە نادیارەکە،،
لەسەر قەقیانووسی بە سەرتاو کەتایی ووتی،،
بە ئەوی کەشتیش دیاربە،،
سەرکەوتن و نشستیش،،
لە نەو جەنگەڵی بوون،،
لە یەک وشە و یەک فرمێسک و یەک خەندەیە،
من بە کاپتنی ئازیزم ووت،،
گەر دوا ئاراستەی سەفەر دیارنەبە،،
کەشتی خەی وون نەبە،،
مەی ئەبەدیەت..
تەنها لە گەڕەی ڕاوی منداڵی بە،،
جوانی تەنها لەزمەی ..
بەهارێکی بە پەڵە بە،،،
ئەمە چی دادەکە،،
چی ئافاتەکە

وەنەکە کارێکی هونەری فۆتگرافەری ئەڵمانی (Stefan Keller)
بە سوپاسەوە لە پەیجی فەرمی خەی وەرگیراوە.

جژنی دڵتەنگی … شیعر : ایرج جنتی عطایی…وەرگێڕانی : پشکۆ ناکام

" جشن دلتنگی "
ئاواز : آندرانیک
گۆرانی: ذاریوش اقبالی

-_____

شەوی دەست پێکردنی
کەچی تۆ
شەوی شکستم
لە خودی خۆما بوو
شەوی نا میهرەبانی تۆ
شەوی لە پاڵ و پۆ کەوتن
و
دانیشتنم بوو
شەوی بێ تۆ
شەوی بێ من
شەوی دڵە مردووەکانی تەنهایی بوو
شەوی هەشتن
شەوی مردن
شەوی دڵ هەڵکەننی من
لە ئێمە بوو

بێ هەڵاتنی عەشقی من و تۆ
هەم زەمین ، هەم ئەستێرە
بەخشندە نەبوو
لە کەچی تۆیا
ئەشکەنجەم خوارد
کەچی تۆ
لووتکەی خەیاگریم بوو
چۆن بێ باوەڕەوە
خەم تەپڵەان
کەچی من

کۆتاییم بوو لە خەم

بگە فریام
بگە فریام
تۆ ئەی ڕزگارکەری
ڕەگ و ڕیشەم
بگە فریام
بگە فریام
تۆ ئەی دڵی ماتەمی من
لە هەرشی شەوانەی زەمین
جگە لە دڵان
چیتر نەبوو بەشی من
بە پەڕ و باڵی خاکی من
ئارەزووی دوا فڕین نیە
بە تۆ، دووبارە گەڕانەوەیەتی
بە شەوی بە پەنایی
سەنگەری ترسم لە خەم
مەحەنی زامی دڕینی من
لە کۆ..!
بە دڕندەوە لە ئاوەنیا
جادەی سووزی وون کردن
لە کۆ..!

بە تۆ لە تۆزی وەرانییا
دووبارە وون بوو
لەگەڵما خواستی خاکی
زەوی بوو
بە سەرکەوتنی ئەستێرە
تۆ پردت داخست
گەر دڵاووم لە تۆیا دڵاووم
گەر دڵاوویت لە خۆتا دڵاوویت

بگە فریام
بگە فریام
تۆ ئەی ڕزگارکەری
ڕەگ و ڕیشەی من
بگە فریام
بگە فریام

ئێی دڵی ما تێمی من
شەوی بێ تۆ
شەوی بێ من
شەوی دژ مردووەکانی تۆنهای بوو
شەوی ڕۆشتن
شەوی مردن
شەوی دژهڕۆکێنێنی
من لێ ئەمێ بوو